

TAALEISEN JURIDISCH GETOETST

met bijdragen van

I. AENDENBOOM, E. BREMS, J. CLEMENT,
J. DE WITTE, S. SOTTIAUX, B. VAN DEN BROECK,
J. VELAERS, J. VRIELINK

editors:

A. ALLEN
S. SOTTIAUX

Kluwer

a Wolters Kluwer business

ISBN 978 90 4652 385 8
D 2009 2664 383
BP/TAALEIS-BI9001

Verantwoordelijke uitgever: Hans Suijkerbuijk
Raghenno Business Park
Motstraat 30
B-2800 Mechelen
Tel.: 0800-14 500 (gratis nummer)
www.kluwer.be
info@kluwer.be

© 2009, Wolters Kluwer Belgium NV

Behoudens de uitdrukkelijk bij Wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt worden, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande en schriftelijke toestemming van de uitgever.

Algemene inhoudsopgave

Voorwoord André Alen en Stefan Sottiaux	<i>VII</i>
Vlaamse taalvereisten getoetst aan internationale mensenrechtenverdragen Eva Brems	<i>1</i>
De taalvrijheid in de Grondwet. Ontwaakt de schone slaapster? Jan Clement	<i>17</i>
De “vertaling” van racisme? De Antiracismewet, het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en communautaire kwesties Jogchum Vrielink	<i>33</i>
De “vertaling” van racisme Reactie van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding Jozef De Witte en Ingrid Aendenboom	<i>67</i>
Taaleisen gecheckt Taaleisen aan het discriminatierecht getoetst Stefan Sottiaux	<i>73</i>
Het Kaderverdrag tot bescherming van de nationale minderheden: een “non possumus” voor Vlaanderen? Jan Velaers	<i>103</i>
Taal en diversiteitsrecht Bob Van den Broeck	<i>159</i>
Personalia	<i>189</i>

DE “VERTALING” VAN RACISME? DE ANTIRACISMEWET, HET CENTRUM VOOR GE- LIJKHEID VAN KANSEN EN COMMUNAUTAIRE KWESTIES

Jogchum Vrielink¹

“Even doorbijten... Het wordt technisch”, zo klinkt het in een informatienota van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding (hierna: CGKR of Centrum) inzake meldingen in verband met “taal en aanverwante problemen”.² Het Centrum legt daarin aan de burger uit dat het om verschillende juridisch-technische redenen niet kan en mag optreden in dossiers rond “taal” in algemene zin en rond communautaire conflicten tussen Vlamingen en Franstaligen. Bij concrete meldingen ter zake verklaart de instelling zich, in lijn met diezelfde technische redenen, ook stevast onbevoegd.

In deze bijdrage wordt bekeken of die terughoudendheid zich specifiek voor wat betreft communautaire conflicten inderdaad opdringt op basis van de relevante wetgeving. Om te beginnen belicht ik enkele cases, waaronder een tweetal wat uitvoeriger, die illustreren waar het zoal om gaat (afdeling I). Daarna geef ik de argumenten en stellingen weer op basis waarvan het Centrum concludeert dat het onbevoegd is (afdeling II). Vervolgens wordt nagegaan of die argumentatie inderdaad aanleiding geeft tot de onbevoegdheid die het CGKR zichzelf oplegt (afdeling III). Tot slot wordt teruggekomen op de relevantie van dit alles voor de problematiek van taaldiscriminatie (afdeling IV).

AFDELING I. ILLUSTRATIES: LINGUÏSTISCHE ZUI- VERINGEN EN VLAMO-FASCISME

Om welk soort zaken gaat het hier? Wat betreft meldingen van autochtonen inzake taal in de strikte zin van het woord, gaat het vaak om overheidsmaatregelen. In 2007 hadden bijvoorbeeld verschillende meldingen betrekking op het feit dat bepaalde gemeenten alleen grond wilden verkopen aan personen die het

1. De auteur dankt Annelies Decat, Dajo De Prins, Marie-Claire Foblets en Stefan Sottiaux.

2. CGKR, *Algemene aanpak van meldingen mbt taal en aanverwante problemen*, Brussel, 11 juli 2008, www.diversiteit.be.

Nederlands machtig zijn of die bereid waren een taalcursus Nederlands te volgen.³ De analoge taalbereidheidsvereiste uit de Vlaamse Wooncode⁴ gaf eveneens aanleiding tot nogal wat meldingen.⁵ Met enige regelmaat gaat het ook om taalvereisten in private arbeidsbetrekkingen.⁶ Communautaire meldingen in ruimere zin, hebben daarentegen overwegend betrekking op meningsuitingen en expressies: *hate speech* of haatspraak dus.⁷

Als we voor die laatste kwesties de periode tussen 2007 en 2009 bekijken dan kan bijvoorbeeld verwezen worden naar een incident dat betrekking had op enkele artikelen uit het dagblad *Le Soir* in verband met Vlamingen in het algemeen en met N-VA'ers in het bijzonder.⁸ De zaak werd bij het Centrum gemeld, onder andere door N-VA-voorzitter Bart DE WEVER die meende dat “de lezers in de artikelen [worden] opgeroepen tot haat, doorgaans naar mijn persoon en die van mijn partij”, maar “ook naar de Vlamingen in het algemeen”:

Ikzelf en mijn partij worden in dergelijke artikelen gediaboliseerd, voor ‘vergif’ uitgescholden, vergeleken met Adolf Hitler en nazi’s in het algemeen. De Vlamingen worden als één monolithisch blok afgeschilderd waaraan dan allerlei negatieve tot zelfs criminele eigenschappen toegekend worden.⁹

-
3. CGKR, *Discriminatie / diversiteit. Jaarverslag 2007*, Brussel, CGKR, 2008, 62. Het CGKR gaf aan dat het ging om meldingen “over openbare diensten, vooral dan omdat bepaalde gemeenten geen grond aan Franstaligen willen verkopen”, maar dat het “niet bevoegd [is] voor dossiers die op het criterium ‘taal’ zijn gebaseerd” (*ibid*).
 4. Decreet 15 juli 1997 houdende de Vlaamse wooncode, *BS* 19 augustus 1997. Laatste wijziging: decreet 22 december 2006, *BS* 10 januari 2007. Het gaat meer bepaald om art. 92 § 3, 6° en 7°, ingevoerd bij decreet 15 december 2006 (*BS* 19 februari 2007).
 5. Cf. *infra* afdeling III § 1.A.
 6. Zo was er een melding van FDF-voorzitter MAINGAIN tegen een supermarktketen wegens (beweerdelijke) taaldiscriminatie. In april 2005 liet een winkelketen in een Brussels huis-aan-huisblad een personeelsadvertentie afdrukken voor verkopers. Kandidaten moesten “Nederlandstalig met een goede kennis van het Frans” zijn en zouden aan de slag kunnen in Anderlecht. MAINGAIN meende dat een dergelijke formulering discriminatoir was, gezien Anderlecht een tweetalige regio is (J. SEGERS, “Maingain dient klacht in tegen Colruyt”, *Het Laatste Nieuws*, 29 juli 2005).
 7. In sommige gevallen die in de media komen, zou het (beweerdelijk) ook gaan om *hate crimes*. Te denken valt daarbij aan een zaak die *La Dernière Heure* op 17 oktober 2008 als voorpagina(vullend)nieuws bracht, waarbij een 14-jarig meisje met een (breek)mes zou zijn toegetakeld door Vlaamse schoolgenoten, omdat zij Frans had gesproken. Al snel bleek echter dat die zaak gefingeerd was. Een ander incident betrof een jongen van 17 die begin januari 2009 in Nieuwpoort neergestoken werd. De politie gaf daarbij aan dat er buiten een taalprobleem, waarbij de jongen niet onmiddellijk verstond wat de dader hem in het Frans vroeg, geen andere aanleiding voor de steekpartij was geweest. De dader werd niet gevonden, zodat de toedracht onzeker blijft.
 8. Het ging resp. om: D. VANOVERBEKE, P. BOUILLON en M. DUBUISSON “Un poison nommé N-VA”, *Le Soir*, 23 november 2007; P. BOUILLON, “Un plan tout bête pour sauver Leterme”, *Le Soir*, 22 maart 2008; T. FIORILLI, “Beste vrienden, chers amis: et si vous arrêtez?”, *Le Soir*, 28 mei 2008 en S. BRIJS, “Journal 2012”, *Le Soir*, 10 juni 2008.
 9. Brief van B. DE WEVER aan het CGKR, 20 juni 2008, *Lvb.net*.

Wat die diabolisering van de partij betrof, ging het bijvoorbeeld om een column waarin naar het oordeel van DE WEVER “zelfs letterlijk [wordt] opgeroepen tot geweld”. De auteur had in het bewuste stukje voorgesteld om de hele N-VA, inclusief kiezers en sympathisanten, samen te roepen in de haven van Oostende, iedereen te laten inschepen in een vrachtschip en naar het midden van de Atlantische Oceaan te varen om het gevaarte vervolgens te doen afzinken.

De uitingen ten aanzien van Vlamingen in het algemeen hadden onder meer betrekking op het edito “Beste vrienden, chers amis”, dat een oproep inhield aan de Vlamingen om hun linguïstische zuivering (*épuration linguistique*) te staken:

Regardez-vous. Comparez-vous à la Ligue du nord, aux Albanais du Kosovo aujourd’hui, aux Serbes hier, à tous ces peuples sombrés dans la folie, prétendument au nom de l’Histoire. Regardez-vous. Relisez vos éditoriaux, quotidiens, dans vos grands journaux, fondant jusque sur un crash d’avion pour réclamer la scission, la surrégionalisation, la séparation, le chacun pour soi, le chacun chez soi. Reniflez le climat de plus en plus poisseux que vous imposez sur vos terres.¹⁰

Naar het oordeel van DE WEVER pleegde *Le Soir*, door publicatie van deze artikelen, “aldus een inbreuk (...) op de wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden”.¹¹

Een tweede zaak had zijdelings ook te maken met *Le Soir*. Op het internetforum van die krant postte een persoon onder de naam “Serge” een veelheid aan berichten waaraan nogal wat mensen aanstoot namen en die opnieuw leidden tot meldingen bij het CGKR.¹² De bedrijvige¹³ en rattachistische¹⁴ Serge uitte in zijn berichten veelvuldig zijn afkeer van Vlamingen, die hij stelselmatig aanduidde als een fascistisch en totalitair volk. Dit in tegenstelling tot de Franse, universele en Verlichte geest en cultuur: “c’est donc qu’il y a bien une réelle

10. T. FIORILLI, “Beste vrienden, chers amis: et si vous arrêtez?”, *Le Soir*, 28 mei 2008.

11. Terzijde kan worden opgemerkt dat ingevolge art. 25, tweede lid GW in beginsel niet de krant, maar de auteurs verantwoordelijk waren, omdat de feiten (indien bewezen) drukpersmisdrijven zouden uitmaken met betrekking waartoe de trapsgewijze aansprakelijkheid uit die bepaling van kracht is (cf. *infra* afdeling III § 1.B).

12. In de melding werd ook gewezen op de verantwoordelijkheid van *Le Soir* zelf. Zo verschijnen berichten pas op de site na goedkeuring door moderators van *Le Soir*. “Men moet er dus van uitgaan”, zo stelde de persoon die de melding deed, “dat de redactie van *Le Soir* de uitspraken van ‘Serge’ gelezen heeft en goed genoeg bevonden heeft voor publicatie”. Bovendien zou de redactie de *threads* van Serge regelmatig promoten op de homepage. Zie: P. VAN DEN ABEELE, “Persbericht: klacht bij het CGKR tegen *Le Soir*”, *Nieuw Pierke*, 21 augustus 2008, www.nieuwpierke.be.

13. De man had ten tijde van dit schrijven circa 2000 berichten op het forum van *Le Soir*.

14. Hetgeen de persoon herhaaldelijk zelf aangeeft in zijn berichten. Veel van zijn berichten sluit Serge ook af met de *signature* “c’est avec la France que l’union fera la force” en een verwijzing naar de URL van de Rassemblement Wallonie France (<http://www.rwf.be/>), een splinterpartij die Wallonië van België wil afsplitsen en wil laten aansluiten bij Frankrijk.

incompatibilité d'humeur".¹⁵ Zo opende hij een onderwerp of *thread* op het bewuste forum getiteld "Touristes, n'allez plus en Flandre", waarin hij bepleitte dat Franstaligen niet meer naar Vlaanderen zouden gaan en dat zij Vlaamse producten moesten boycotten om zo niet langer het laatste fascistische volk van West-Europa te verrijken:

Ne contribuez plus, en tant que Francophones, à l'enrichissement de ce peuple fasciste, admirateur sans le dire – ou en s'en cachant à peine – du IIIème reich, et constituant la dernière collectivité totalitaire décomplexée en Europe de l'Ouest.¹⁶

In een andere *thread* staat een brief van Serge aan de Franse president centraal, waarin de auteur Vlaanderen vergelijkt met nazi-Duitsland en waarin hij de president oproept tussen te komen en een einde te maken aan de "mesures d'apartheid linguistique"¹⁷ die Vlaanderen hanteert; een en ander zodat de situatie niet zou escaleren tot wat er na de jaren 30 van de vorige eeuw gebeurd is:

Dans les années trente, au sein de l'Allemagne nazie, des discriminations de l'ordre de celles que je viens d'énumérer avaient précédé les solutions radicales ultérieures que nous connaissons. L'indifférence de la Communauté internationale – sous prétexte que le sang ne coule pas – serait la réitération de l'erreur déjà commise il y a plus de soixante-dix ans.¹⁸

Ook de verarming van Wallonië zou aldus Serge te wijten zijn aan de Vlamingen. Het "wanbeheer door de PS" zou hebben plaatsgevonden met de instemming van de Vlamingen, "PARCE QUE CELA ARRANGEAIT LA FLANDRE D'APPAUVRIR LA WALLONIE".¹⁹ Het bewuste "plan des Flamands (...)" c'était toujours appauvrir davantage la Wallonie pour pouvoir mieux la dominer".²⁰ Dat Vlaanderen en Vlamingen dergelijke totalitaire en kwaadaardige trekken hebben, houdt volgens Serge verband met het feit dat "EN TOUT

15. [Http://forums.lesoir.be](http://forums.lesoir.be), "Ma lettre au Président français (...)", 17 juni 2008, 12:11.

16. [Http://forums.lesoir.be](http://forums.lesoir.be), "Touristes, n'allez plus en Flandre (...)", 23 oktober 2007, 16:35.

17. [Http://forums.lesoir.be](http://forums.lesoir.be), "Ma lettre au Président français (...)", 9 juni 2008, 13:45. "Le mot n'est pas trop fort", voegt de auteur toe.

18. *Ibid.* Ook in reacties op andere forumgebruikers – waarvan er een bijv. stelt: "Et voilà ce bon Serge suggère à Sarko que la Flandre prépare la 'solution finale' et construit des chambres à gaz" (*ibid.*, 10 juni 2008; 10:22) – houdt Serge vol dat "la comparaison avec l'Allemagne nazie est tout à fait opportune" (*ibid.*, 10 juni 2008, 10:50). Of nog: "En 1933, Hitler n'a pas tout de suite commis des exactions sanglantes. Il y eut des petites vexations vis-à-vis des Juifs de la même nature, philosophiquement parlant, que celles que la Flandre tente actuellement de mettre en oeuvre vis-à-vis des Francophones de la périphérie bruxelloise (...). Ce sont des petites vexations, disséminées ici et là, mais qui n'en reçoivent pas moins, dans leur philosophie générale, l'aval de la Flandre toute entière" (*ibid.*, 11 juni 2008, 17:23).

19. [Http://forums.lesoir.be](http://forums.lesoir.be), "Ma lettre au Président français (...)", 1 augustus 2008, 12:18 (kapitalen in origineel).

20. *Ibid.*

NATIONALISTE FLAMAND RESIDE UN NAZI QUI SOMEILLE, UN NAZI QUI S'IGNORE”²¹ of nog “en chaque nationaliste flamand sommeille un criminel potentiel”.²²

De eindbedoeling van al deze uiteenzettingen was, naar Serges eigen zeggen, het doen uiteenvallen van de Belgische staat, het voortbestaan van dewelke nefast zou zijn, omdat het leidt tot “l’asservissement de la culture française par la culture flamande”.²³ Het ging er bij de brief aan Sarkozy bijvoorbeeld niet zozeer om dat hij de tekst zelf zou lezen, laat staan om “d’inciter le président français à intervenir dans les affaires belges”.²⁴ Het doel zou daarentegen zijn “de créer un message subliminal, des clignotants face aux violations flagrantes des droits des Francophones de Belgique”²⁵ en om daarmee de wederzijdse radicalisering – die zijns inziens “une bonne chose”²⁶ is – op te drijven:

Des démarches comme la mienne (...) ne sont donc pas vaines, même si elles ne seront payées de succès – le cas échéant – que si la Flandre venait à disjoncter de manière particulièrement grave. Humainement, on ne le souhaitera évidemment pas. Politiquement, c’est une autre affaire ...²⁷

Kortom, het zou enerzijds moeten leiden tot een overreactie – een zwaar door-draaien of doorslaan (*disjoncter*) – van de kant van de Vlamingen.²⁸ Anderzijds moest het de revolutiegezindheid onder de Franstaligen tegen de Vlamingen aanzwengelen, om uiteindelijk aan te sluiten bij Frankrijk. Met betrekking tot dat laatste zou Serge prefereren dat de Franstaligen “se limite à une Révolution des esprits”, maar “je dis bien je ‘préférerais’...”.²⁹

Tot zover de illustraties. Als afsluiting van deze paragraaf nog het volgende: het voorgaande kan ten onrechte de indruk wekken dat zowel dit type van uitingen als de meldingen daarvan eenrichtingsverkeer zijn. Dat is niet het geval. Soortgelijke uitingen noch meldingen beperken zich tot slechts één “groep” of gemeen-

21. *Ibid.*, 10 juni 2008, 18:55 (kapitalen in origineel).

22. *Ibid.*, 11 juni 2008, 18:59.

23. *Ibid.*, 30 juli 2008, 16:25.

24. *Ibid.*, 10 juni 2008, 10:50.

25. *Ibid.*, 10 juni 2008, 10:50.

26. *Ibid.*, 17 juni 2008, 13:11.

27. *Ibid.*, 22 juni 2008, 19:35.

28. De persoon die melding maakte van deze uitingen bij het CGKR, tilde vooral zwaar aan dit element. Zijns inziens hanteerde Serge een bewuste strategie om door een veelvuldige herhaling van onjuiste voorstellingen van zaken geweld uit te lokken: “Hij [Serge] hoopt, door herhaalde ‘subliminale’ boodschappen tegen ‘dat fascistisch volk’ de wereld in te sturen, dat bij Vlamingen ‘de stoppen doorslaan’” (P. VAN DEN ABELE, “Persbericht: klacht bij het CGKR tegen Le Soir”, *Nieuw Pierke*, 21 augustus 2008, www.nieuwpierke.be).

29. [Http://forums.lesoir.be](http://forums.lesoir.be), “Ma lettre au Président français (...)”, 11 juni 2008, 12:24.

schap.³⁰ Dat in het voorgaande alleen zaken en meldingen in verband met (beweerdelijk) anti-Vlaamse uitingen aan bod kwamen, is eerder toevallig: slechts in deze zaken werden de reacties van het CGKR publiek gemaakt (door de persoon die de melding indiende), zodat zij zich ook lenen tot een analyse in het vervolg van deze bijdrage.³¹

AFDELING II. CGKR EN COMMUNAUTAIRE CONFLICTEN

Het CGKR achtte zich *de facto* sinds zijn oprichting in 1993 onbevoegd om meldingen te behandelen in verband met communautaire conflicten. Iets nieuws is het dus niet. De redenen hiervoor werden tot voor kort echter alleen meegegeeld via een individuele motivering, na een melding. Niet iedereen was dan ook van dit gegeven op de hoogte. In 2008 veranderde dat, toen het Centrum een algemene informatienota publiceerde waarin het dit feit en de achtergronden ervoor uiteenzette.³² Dat gebeurde kort na de melding door Bart DE WEVER inzake artikelen uit *Le Soir*. In het volgende komt eerst die nota aan bod (§ 1). Vervolgens kijken we naar de concrete toepassing van de beginselen die daarin besloten liggen op de besproken cases, zoals die blijkt uit de brieven van het CGKR (§ 2).

§ 1. Algemeen: informatienota

Samenvattend stelt het Centrum in de informatienota het volgende inzake zijn aanpak bij meldingen in verband met taal en communautaire twisten: “Communautaire twisten vallen niet onder [de] toepassing van de racismewet. Even-

30. Inzake de meldingen geldt bovendien dat niet enkel Vlamingen melding maken van anti-Vlaamse uitingen: ook Franstaligen doen dit soms. Hetzelfde geldt *mutatis mutandis* bij uitingen inzake Franstaligen.

31. Meldingen en klachten in de andere richting zijn er evenwel genoeg. Zo was er de klacht van het FDF tegen (toenmalig) Vlaams minister-president LETERME, nadat die laatste in een interview met een Frans dagblad had gesteld dat “apparemment, les francophones ne sont pas en état intellectuel d’apprendre le néerlandais” (zie: J. QUATEMIER, “D’un Etat unitaire à un Etat fédéral”, *Libération*, 18 augustus 2006); een en ander in de context van de taalfaciliteiten. In augustus 2007 liet de Procureur-generaal van Brussel weten dat die klacht geseponeerd werd. Om bij LETERME te blijven: ook naar aanleiding van diens uitspraken in de zomer van 2006 waarbij hij had gesteld dat de openbare Franstalige omroep RTBF (wegens de z.i. haatdragende berichtgeving) in wets- traatmiddens wel vergeleken werd met *Radio mille collines*, de radiozender die medeverantwoordelijk wordt geacht voor de Rwandese genocide, werden klachten ingediend. Ook kan verwezen worden naar de controverses en meldingen i.v.m. “anti-Waalse” (voetbal)spreekkoren uit 2008 en 2009 (zie *infra*). Een veelheid van andere zaken kan opgenoemd worden.

32. CGKR, *Algemene aanpak van meldingen mbt taal en aanverwante problemen*, Brussel, 11 juli 2008, www.diversiteit.be.

tueel vallen ze wel onder de Antidiscriminatiewet wanneer het aspect politieke overtuiging duidelijk aan bod komt. (...) Voor discriminatie op grond van taal is het Centrum niet bevoegd”.³³ In omgekeerde volgorde wordt de argumentatie voor deze stellingen weergegeven.

A. Onbevoegd voor taal

De discriminatiegrond “taal” is sinds 2007 opgenomen in de Antidiscriminatiewet³⁴, nadat de eerdere lijst van discriminatiegronden mede wegens het ontbreken van dat criterium vernietigd werd door het Grondwettelijk Hof.³⁵ Het Centrum geeft echter aan dat de wetgever hem desalniettemin niet bevoegd heeft gemaakt voor die grond: “Het Centrum mag en kan niet optreden in dergelijke zaken”.³⁶

B. Bevoegd voor politieke overtuiging, maar...

Volgens de instelling zou in bepaalde gevallen wel “sprake [kunnen] zijn van discriminatie op grond van politieke overtuiging”, een grond waarvoor het Centrum sinds 2007 bevoegd is. Het CGKR onderstreept echter dat daarvoor “geen algemene regel” bestaat, en dat de vraag of de grond van toepassing is “telkens geval per geval” bekeken moet worden. Ook geeft de instelling aan dat het in dergelijke dossiers terughoudendheid betracht en dus “niet noodzakelijkerwijze zelf [zal] optreden”.³⁷

De reden voor die terughoudendheid is tweeledig. Ten eerste zou men “met het uiten van bepaalde meningen vrij snel in het vaarwater [zitten] van de ‘vrijheid van meningsuiting’”.³⁸ Onder algemene verwijzing naar “Belgische en Europese rechtspraak” stelt het Centrum dat je “in het politieke debat (...) zeker tegen een stoot [moet] kunnen”. Ten tweede geeft het Centrum aan dat zich een bijkomend probleem stelt wanneer de mening geschreven is – wat vaak zo is bij dergelijke meldingen – omdat voor persmisdrijven enkel de hoven van assisen bevoegd zijn. Het Centrum verduidelijkt dat persmisdrijven “ingegeven door racisme en

33. *Ibid.*

34. Wet 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie, *BS* 30 mei 2007.

35. Arbitragehof 6 oktober 2004, nr. 157/2004, B.12-15.

36. CGKR, *Algemene aanpak van meldingen mbt taal en aanverwante problemen*, Brussel, 11 juli 2008, www.diversiteit.be.

37. *Ibid.*

38. *Ibid.*

xenofobie” werden “overgeheveld van het hof van assisen naar de correctionele rechtbank”, maar dat dit niet het geval is voor de gronden uit de Antidiscriminatiewet zodat een klacht “op grond van politieke overtuiging (...) voor het hof van assisen [zou] moeten gebracht worden”. Omdat de ervaring zou leren dat “dit zelden gebeurt”, is het CGKR dus niet sterk geneigd tot optreden: “Stel je voor dat voor elk gelijkaardig dossier een hof van assisen moet samengeroepen worden”.³⁹

C. Communautaire twisten vallen niet onder de Antiracismewet

Tot slot de “communautaire twisten”. Het Centrum stelt dat “heel wat meldingen” daarop betrekking hebben: “De melder spreekt dan van ‘racisme’ ten aanzien van de gemeenschap waartoe hij behoort”.⁴⁰ Het CGKR zegt voorts te “denken dat de oorzaak daarvan terug te vinden is in het begrip ‘afkomst’ dat voorkomt in de Antiracismewet”.⁴¹ Een dergelijke interpretatie van de bewuste discriminatiegrond of van de Antiracismewet in het algemeen zou echter niet kloppen:

Dit is niet correct. Vooreerst zijn de parlementaire besprekingen zeer duidelijk: communautaire twisten kunnen niet op grond van de Antiracismewet beslecht worden. Het begrip ‘afkomst’ werd ingevoerd ter bescherming van niet praktiserende Joodse medeburgers. Het kan niet toegepast worden op Vlamingen of Walen.⁴²

§ 2. Concreet: reacties op de meldingen

In zijn nota geeft het Centrum aan dat de informatie die daarin verstrekt wordt algemeen van aard is en dat dit “betekent dat ze niet zomaar op elke situatie kan toegepast worden”.⁴³ Vandaar dat het relevant is om te kijken naar de manier waarop de bovenstaande beginselen toegepast werden in de besproken cases. Ook blijkt er in de reacties bijkomende informatie aan bod te komen.

Het antwoord op de melding van DE WEVER in verband met de artikelen uit *Le Soir* kwam erop neer dat het CGKR op juridisch vlak niets kon doen. In een

^{39.} *Ibid.*

^{40.} *Ibid.*

^{41.} *Ibid.*

^{42.} *Ibid.*

^{43.} *Ibid.*

uitvoerige brief aan DE WEVER stelt het Centrum dat het kennis heeft genomen van de betreffende persartikelen, “waarvan enkele overigens reeds eerder het voorwerp uitmaakten van meldingen bij het Centrum”.⁴⁴ Het benadrukt de feiten “enkel te benaderen vanuit het juridisch-technische kader” van de Antiracismewet en de Antidiscriminatiewet. Wat betreft die eerste wettekst zou zich de vraag stellen of de criteria nationaliteit, een zogenaamd ras, huidskleur, afkomst en nationale of etnische afstamming “betrekking hebben op de (taal)-gemeenschappen in België”:

Hoewel het Centrum begrijpt dat daden of uitlatingen ten aanzien van een lid of leden van de Nederlandstalige, Frans- of Duitstalige gemeenschap door betrokkene(n) beleefd kunnen worden als racisme, valt een dergelijke interpretatie vanuit juridisch oogpunt niet vanzelfsprekend te rijmen met deze begrippen.⁴⁵

Het CGKR geeft aan dat “deze kwestie uitgebreid bediscussieerd [werd]” bij de voorbereidingen van de wetgeving. In de brief gaat het daar vervolgens ook nader op in, stellende dat “het wetsvoorstel GLINNE initieel ook ‘volk(sgemeenschap)’ voorzag en dat bepaalde amendementen bepleitten om ‘taal’ en ‘taalgemeenschap’ op te nemen in de Antiracismewet”, maar dat uiteindelijk enkel de criteria uit het Internationaal verdrag van 21 december 1965 inzake de uitbanning van rassendiscriminatie (IVUR)⁴⁶, waarop de Antiracismewet gebaseerd is⁴⁷, werden weerhouden. De wetswijziging van 2007 voegde “daar dan nog ‘nationaliteit’ aan toe (...)”. Met betrekking tot die criteria overwoog men het volgende:

Het behoren tot een bepaalde taalgemeenschap kan in ons land juridisch niet gekwalificeerd worden als ‘nationaliteit’, en bij uitbreiding ook niet als ‘nationale afstamming’. De begrippen (zogenaamd) ‘ras’ – d.i. een ‘etnische groep die van de andere verschilt door een geheel van lichamelijke erfelijke eigenschappen die schakeringen van een zelfde soort vertegenwoordigen’ (...) – en ‘huidskleur’ zijn hier evenmin aan de orde.⁴⁸

44. Brief van het CGKR aan B. DE WEVER, 3 juli 2008.

45. *Ibid.*

46. Ondertekend op 7 maart 1966 te New York. Door België goedgekeurd d.m.v.: wet 9 juli 1975 houdende goedkeuring van het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie, opgemaakt te New York op 7 maart 1966, BS 11 december 1975.

47. Althans tot de wijziging van 2007. Na die tijd vormt de Antiracismewet, naast de omzetting van de verplichtingen onder het IVUR, ook de implementatie van Richtlijn 2000/43/EG van de Raad van 29 juni 2000 houdende toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht ras of etnische afstamming (Rasrichtlijn).

48. Brief van het CGKR aan B. DE WEVER, 3 juli 2008. Onder verwijzing naar: *Parl.St.* Kamer BZ 1979, nr. 214/9, 11.

Aangaande “afkomst” stelt de brief hetzelfde als de algemene nota, namelijk dat het “historisch gesitueerd [moet] worden in de strijd tegen het antisemitisme, en meerbepaald van Joden wiens nationale afstamming onbekend is of die, als niet-praktiserenden, moeilijk kunnen bewijzen tot een cultuur of volk te behoren (...)”.⁴⁹ “[E]nige analogie met de onderhavige feiten [is] daardoor zoek”, aldus het Centrum. Wat betreft “etnische afstamming”, ten slotte, gold dat dit in de voorbereiding begrepen werd als “een geheel van personen die door een aantal eigenschappen van gemeenschappelijke beschaving, zoals de taal en cultuurgemeenschap nader tot elkaar gebracht worden”⁵⁰:

Hoewel men hier *prima facie* aansluiting zou kunnen vinden met de gemeenschappen in ons land, blijkt uit de parlementaire werken dat dergelijke benadering niet strookt met het doel van de wet, te meer daar ook expliciet wordt gesteld dat de wet er in geen geval op gericht is gevolgen van ‘onze’ taalkwesties te regelen.⁵¹

Onder de Antiracismewet zouden de feiten daarom niet gebracht kunnen worden. Wat betreft de Antidiscriminatiewet geeft het CGKR aan dat het niet bevoegd is voor “taal”, en dit ingevolge “art. 2 van de CGKR Oprichtingswet en art. 29, § 1 van de Antidiscriminatiewet”. Voor zover de gewraakte expressies verband hielden met politieke overtuiging, waaronder de vergelijking van de N-VA met nazi’s en het Derde Rijk, wijst het Centrum op de zware assisenprocedure enerzijds en de expressievrijheid anderzijds. Aangaande dat laatste, worden om te beginnen de specifieke, restrictieve vereisten benadrukt van de strafbepaling inzake het “aanzetten tot discriminatie, haat en geweld” waarvoor bijvoorbeeld een bijzonder opzet vereist zou zijn – “een werkelijke intentie om aan te zetten tot discriminatie, haat of geweld” – en waarbij inhoudelijk voorts loutere beledigingen niet volstaan:

Het past om hierbij op te merken dat voornoemd art. 22 van de Antidiscriminatiewet niet verward mag worden met het door art. 38 van de Antidiscriminatiewet ingevoerde art. 453bis Sw. (strafverzwaring bij aanranding van de eer of de goede naam van personen, wanneer een van de drijfveren zou bestaan in de haat tegen, het misprijzen van of de vijandigheid tegen een persoon wegens diens (...) politieke overtuiging).⁵²

49. *Ibid.* Onder verwijzing naar: *Parl.St.* Kamer BZ 1979, nr. 214/9, 22.

50. *Ibid.* Onder verwijzing naar: *Parl.St.* Kamer BZ 1979, nr. 214/9, 11.

51. Brief van het CGKR aan B. DE WEVER, 3 juli 2008. Onder verwijzing naar: *Parl.St.* Kamer BZ 1979, nr. 214/9, 24.

52. Brief van het CGKR aan B. DE WEVER, 3 juli 2008 (omissie in origineel).

Wat de expressievrijheid meer in het algemeen betreft, wijst het Centrum op de rechtspraak van het Europees Hof⁵³, die erop zou duiden dat vooral in de onderhavige context, waarbij de persvrijheid in het geding is en waarbij de meningsuiting zich situeert in de context van het politieke debat, de toetsing streng verloopt: “hoewel het Centrum er zich van bewust is dat bepaalde passages in de genoemde persartikelen door menig persoon als beledigend en zelfs haatdragend werden ervaren, kunnen wij u op basis van het voorgaande, niet bijtreden in de interpretatie dat het hier vanzelfsprekend gaat om het misdrijf ‘aanzetten tot haat, discriminatie of geweld’”. “Bij gebrek aan doorslaggevende juridische argumenten” werd optreden in rechte door het CGKR dan ook niet verdedigbaar geacht. Het Centrum geeft tot slot nog aan dat dit standpunt niet betekent dat het de reacties op de persartikelen minimaliseert en dat het de krant *Le Soir* heeft aangeschreven “om op passende wijze rekening te houden met de kritiek”.⁵⁴

Bij de melding inzake “Serge” stuurde het Centrum aan de melders de intussen opgestelde informatienota door. Verder bood de instelling bijkomende informatie – bijvoorbeeld inzake de discriminatiegronden – die vrijwel identiek was aan die in de brief aan DE WEVER, zij het een stuk beknopter.⁵⁵ Een uitdrukkelijke analyse op grond van de Antidiscriminatiewet vond in dit geval evenwel niet plaats.

53. De enige uitspraak waar het Centrum concreet naar verwijst is “Handyside” (i.v.m. het onzedelijk geachte *Little Red Schoolbook*): EHRM 7 december 1976, nr. 5493/72, Handyside/Verenigd Koninkrijk.

54. Brief van het CGKR aan B. DE WEVER, 3 juli 2008. Veel (positief) gevolg leek *Le Soir* daar niet aan te geven: daags na de brief door het CGKR merkte de krant DE WEVER aan als een “negationist” in verband met kritiek die die laatste had geuit inzake de excuses van Antwerps burgemeester Patrick JANSSENS voor het optreden van het stadsbestuur tegenover de Joden tijdens de Tweede Wereldoorlog (zie: M. METDEPENNINGEN, “Nous sommes tous des Pierre Mertens”, *Le Soir*, 8 juli 2008). Dit gebeurde in navolging en ter ondersteuning van P. MERTENS die hetzelfde gedaan had in *Le Monde* en waartegen DE WEVER een strafklacht had ingediend (zie: P. MERTENS, “Le pays qui ne s’aimait plus”, *Le Monde*, 7 december 2007).

Vgl. overigens een kwestie van 2 jaar voordien. In augustus van 2006 was *Le Soir (Magazine)* het voorwerp van kritiek door het CGKR wegens een artikel over de kustplaats Knokke-Zoute (B. MEEUS, “Zoute, ma chère!”, *Le Soir Magazine*, 30 augustus 2006). Het ging onder meer over de vastgoedmarkt daar. Een van de passages uit het artikel luidde: “Qui achète ? Les Allemands, les Flamands, notamment les riches Anversois qui affluent chaque weekend, les Juifs aussi, traditionnellement attachés au Zoute”. In reactie op een melding wees het CGKR *Le Soir* erop dat de verwijzing naar “Joden” z.i. problematisch was: “D’une part à raison du contexte de l’article qui pourrait laisser croire que tous les Juifs sont riches, ce qui constitue un préjugé classique à leur égard. D’autre part, en ce que la référence aux Juifs, comme groupe spécifique, pourrait induire que ces personnes ne pourraient pas être, par ailleurs, Allemands, Flamands ou Anversois”. De redactie gaf die redenering van het Centrum weer en plaatste bijkomend een rectificatie en excuses: “Loin de nous l’idée de stigmatiser une communauté quelle qu’elle soit. Avec nos excuses pour ceux qui l’aurait ressenti ainsi” (X, “À propos de l’article ‘Zoute ma chère !’ paru dans le Soir mag du 30 août”, *Le Soir Magazine*, 13 september 2006).

55. Brief van het CGKR aan P. VAN DEN ABEELE, 16 september 2008. Zie hierover (en voor een weergave van de brief): P. VAN DEN ABEELE, “Klacht tegen *Le Soir*: uitlatingen niet aanvaardbaar, maar CGKR ‘niet bevoegd’”, *Nieuw Pierke*, 20 september 2008, www.nieuwpierke.be.

Afsluitend merkt het Centrum nog op dat zijn onbevoegdheidsverklaring “niet betekent dat wij de uitlatingen van genaamde ‘Serge’ vanzelfsprekend of aanvaardbaar achten”: “Integendeel, gelet op diens woordgebruik hebben wij zeker begrip voor uw verontwaardigde reactie”. Het Centrum wees er ten slotte op dat de melder eventueel zelf verdere juridische stappen kon zetten, waarbij wel werd aangeraden “om rekening te houden met de passages in onze informatienota die betrekking hebben op de rechtspraak inzake de vrijheid van meningsuiting, en drukpersmisdrijven in het bijzonder”.⁵⁶

AFDELING III. ANALYSE

De volgende analyse heeft geen betrekking op de vraag naar de eventuele (on)gegrondheid van de besproken meldingen. Het gaat uitsluitend om de argumentatie die het CGKR in het algemeen en *in concreto* aanvoert om te concluderen tot zijn onbevoegdheid en/of om te weigeren op te treden. De vraag is of de motivering daarvoor hout snijdt.

§ 1. *Antidiscriminatiewet: taal en politieke overtuiging*

A. Taal

De onbevoegdheid van het CGKR inzake “taal” is onbetwist en vindt zijn grondslag in artikel 29 § 1 Antidiscriminatiewet, waarin gesteld wordt dat het Centrum in rechte kan optreden in de geschillen waartoe die wet aanleiding kan geven, “met uitzondering van geschillen die betrekking hebben op discriminatie op grond van taal”. De tweede paragraaf van artikel 29 preciseert dat de Koning nog een orgaan zal aanwijzen dat bevoegd is voor taaldiscriminatie.⁵⁷ In lijn hiermee wordt in artikel 2 CGKR-wet⁵⁸ de grond “taal” niet vermeld tussen de criteria waarvoor het Centrum bevoegd is.

Wel treedt de instelling soms op in gevallen waarin taalvereisten en taalconflicten een indirect onderscheidende uitwerking hebben op gronden waarvoor het wel

56. Brief van het CGKR aan P. VAN DEN ABEELE, 16 september 2008.

57. Hierover later meer: *infra* afdeling IV.

58. Wet 15 februari 1993 tot oprichting van een Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, *BS* 19 februari 1993. Laatste wijziging: wet 10 mei 2007 (*BS* 30 mei 2007).

bevoegd is, meer bepaald die uit de Antiracismewet.⁵⁹ Zo was het Centrum actief in het dossier rond de Wooncode, wegens de taalbereidheidsvereiste die daarin gesteld werd.⁶⁰ Ook ziet het taalvereisten in vacatures in beginsel als een aanleiding om te kunnen optreden.⁶¹ Het aanknopingspunt dat het Centrum hierbij zoekt, is steeds het gegeven van een indirecte weerslag op personen van allochtone origine. In verband met de Wooncode gaf het CGKR bijvoorbeeld aan dat een van de problemen was dat “zij die de Nederlandse taal niet beheersen, veelal mensen van vreemde origine, (...) hierdoor geen evenredige kans [kunnen] hebben op een sociale woning”.⁶²

De bovenstaande zaken leiden tot de conclusie dat het Centrum zich bij taalonderscheid en -conflicten enkel niet bevoegd acht als dat onderscheid *uitsluitend* betrekking heeft op en weerslag heeft voor autochtonen onderling. In elke andere veronderstelling zou het ook gaan om een indirect onderscheid op basis van nationale of etnische afstamming en kan het Centrum wel optreden. Gezien de raciale gronden en de Antiracismewet in het algemeen echter niet toepasselijk zouden zijn op de gemeenschappen, zou hetzelfde niet opgaan voor onderscheid en conflicten tussen autochtonen onderling. Hierover dadelijk meer (*infra* afdeling III § 2).

B. Politieke overtuiging

Bij politieke overtuiging is geen sprake van een onbevoegdheidsverklaring door het Centrum. De instelling erkent dat zij kan optreden. In geen van de besproken gevallen doet ze dat echter en ook in het algemeen zijn er door de instelling nog

59. Zie hierover ook de bijdrage van S. SOTTIAUX elders in deze bundel.

60. Zie bijv.: J. DE WITTE, “Recht op wonen, ook voor wie geen Nederlands kent”, *De Morgen*, 13 maart 2008, 16; CGKR, “Waarom de Verenigde Naties de Vlaamse wooncode niet lusten”, *Persbericht*, 12 maart 2008, www.diversiteit.be. Vgl.: J. DE WITTE, “Mensen meer discrimineren”, *De Standaard*, 6 december 2005; CGKR, “Opiniestuk: Sociale huisvesting mag niet discrimineren”, *Persbericht*, 6 december 2005, www.diversiteit.be.

61. Zo geeft de instelling op de website aan dat het op basis van de Antiracismewet kan optreden in het volgende geval: “Een tuinbouwbedrijf organiseert een selectie-examen voor tuinarbeiders waarbij de kandidaten een overdreven moeilijke test van het Nederlands moeten afleggen terwijl een basiskennis van het Nederlands in principe voldoende is om de job te kunnen uitoefenen” (CGKR, *De Antiracismewet van 30 juli 1981*, www.diversiteit.be). Ook elders op zijn site – bij de toelichting van de grond “etnische afstamming” – geeft het CGKR aan dat de Antiracismewet toepasselijk kan zijn als men “taal of godsdienst als dekmantel gebruikt om in werkelijkheid een volledige groep te treffen omwille van haar etnisch-culturele identiteit” (CGKR, *Etnische afstamming*, www.diversiteit.be).

62. J. DE WITTE, “Recht op wonen, ook voor wie geen Nederlands kent”, *De Morgen*, 13 maart 2008, 16; CGKR, “Waarom de Verenigde Naties de Vlaamse wooncode niet lusten”, *Persbericht*, 12 maart 2008, www.diversiteit.be. Zie voor het arrest van het Grondwettelijk Hof over de vordering tot vernietiging die tegen het betrokken decreet aangespannen was door (o.m.) de Vlaamse Liga voor Mensenrechten: GwH 10 juli 2008, nr. 101/2008. Zie daarover: E. MAES, “Vlaamse Wooncode: Grondwettelijk Hof slaat en zalf”, *Juristenkrant* 2008, nr. 173, 5.

geen zaken aangebracht hieromtrent. In de beschreven cases en in de algemene informatienota is de aangehaalde reden hiervoor enerzijds het grote belang van de expressievrijheid, vooral in die materie, en anderzijds het probleem dat persmisdrijven in beginsel voor het hof van assisen komen en dat dit in de praktijk niet gebeurt, zodat optreden weinig tot geen zin zou hebben.

Dat laatste argument lijkt om verschillende redenen niet doorslaggevend. Ten eerste heeft alvast de zaak rond “Serge”, gezien het betrokken medium, in beginsel geen betrekking op feiten die (indien bewezen) een drukpersmisdrijf zouden uitmaken.⁶³ Hoewel er in de rechtsleer (met reden)⁶⁴ gepleit wordt voor de uitbreiding van het begrip drukpersmisdrijf tot de audiovisuele en digitale media, heeft het Hof van Cassatie deze zienswijze tot op heden niet aanvaard.⁶⁵ Uitingen op internet worden dus tot nader order in beginsel niet gezien als drukpersmisdrijven.⁶⁶

Ten tweede staat ook in de gevallen waarin het hof van assisen bevoegd is, dat gegeven uiteraard niet in de weg aan de mogelijkheid van het Centrum om een strafklacht in te dienen. Voordat drukpersmisdrijven ingegeven door racisme en xenofobie “gecorrectionaliseerd” werden, deed de instelling dat ook veelvuldig in racismedossiers; in 1994 leidde dit zelfs toch het eerste assisenproces voor een persmisdrijf sinds 1941.⁶⁷ Ook inzake sommige andere gronden uit de Antidis-

63. De artikelen uit *Le Soir* zouden (indien hun strafbaar karakter zou zijn bewezen) uiteraard wel neerkomen op persmisdrijven.

64. Voor argumenten hiervoor, zie: J. VELAERS, *De beperkingen van de vrijheid van meningsuiting*, Antwerpen, Maklu, 1991, nrs. 27, 46, 177-178 en 548-551.

65. In een arrest van 9 december 1981 stelde het Hof bijv. inzake radio en televisie ondubbelzinnig “dat noch de radio-omroep, noch de uitzendingen via kabeltelevisie vormen van meningsuiting zijn door middel van gedrukte geschriften (...)” (Cass. 9 december 1981, *Arr.Cass.* 1981-82, 495-496). Lagere rechtspraak blijft wel verdeeld over de kwestie. Voor een recente illustratie hiervan (inzake beweerdelijke beledigingen op internet), zie: Corr. Brussel 16 januari 2009, *ongepubl.*

66. Of de (eventuele) persmisdrijven uit de besproken gevallen überhaupt voor assisen moeten komen, hangt tevens af van de vraag of de zaken niet onder de Antiracismewet gebracht kunnen worden. Als dat zo is, is sowieso de correctionele rechter bevoegd ingevolge de “correctionalisering” van drukpersmisdrijven ingegeven door racisme en xenofobie. Hier wordt echter uitgegaan van de meldingen voor zover deze (slechts) verband houden met de grond politieke overtuiging. In afdeling III § 2 komt de kwestie in relatie tot de Antiracismewet aan bod. Het CGKR stelt in zijn nota overigens dat de correctionalisering van racistische drukpersmisdrijven plaatsvond in 1995, terwijl die grondwetwijziging dateert van 7 mei 1999. Verder geeft de instelling aan dat “de reden hiervoor was dat op dat ogenblik België een draaischijf geworden was voor negationistische lectuur en het te zwaar was om voor elk dossier een Hof van Assisen bij mekaar te roepen”. Het Centrum lijkt hier verschillende zaken te verwarren: in 1995 kwam de Negationismewet tot stand. Een van de argumenten die daar bij de totstandkoming voor werd geboden was dat België door het uitblijven van wetgeving ter zake een Europese “draaischijf [was] geworden voor de verspreiding van revisionistische en negationistische theorieën” (*Parl.St.* Kamer 1991-92, nr. 557/5, 11). De grondwetwijziging had daarentegen vooral te maken met de ontoepasbaarheid van de Antiracismewet inzake gedrukte geschriften (i.h.b. de propaganda van het Vlaams Blok), hetgeen problemen zou stellen voor verplichtingen o.g.v. het IVUR. Door de formulering van de uitzondering niet te beperken tot de Antiracismewet, zorgde men er wel voor dat ook andere persmisdrijven – waaronder laster, beledigingen en dus ook negationisme – onder het uitzonderingsregime konden vallen als zij aantoonbaar waren “ingegeven door racisme en xenofobie”. Zie: D. DE PRINS, S. SOTTIAUX en J. VRIELINK, *Handboek discriminatierecht*, Mechelen, Kluwer, 2005, nrs. 745, 796, 1065 en 1072-1078.

67. Assisen Bergen 28 juni 1994, *JLMB* 1994, 520, noot JONGEN.

criminatiewet werden al klachten ingediend. Daarbij kan gedacht worden aan de zaak tegen (wijlen) Kardinaal Joos, die in *P-Magazine* had gezegd dat van al wie zich lesbisch of homo noemt, hoogstens 5 tot 10 procent dat ook “werkelijk” is, de anderen zouden “gewoon seksueel geperverteerden” zijn.⁶⁸

Ten derde is het Centrum gerechtigd om op te treden in rechte in *alle* geschillen waartoe de toepassing van de discriminatiewetgeving aanleiding kan geven.⁶⁹ Het strafrechtelijke spoor is dan ook niet het enige dat gevolgd kan worden. De instelling kan ook de burgerrechtelijke weg volgen, bijvoorbeeld door middel van een verspreidingsverbod in kort geding, de stakingsvordering (zoals in kort geding) die zowel de Antiracismewet als de Antidiscriminatiewet voorzien of via de aquilliaanse aansprakelijkheid.⁷⁰ Ook dit is in het verleden al wel door het Centrum gedaan. De weigering om op te treden lijkt dus alvast niet gelegen in dat eerste punt.

Het tweede argument had betrekking op het belang van de vrijheid van meningsuiting in deze materie. Die vrijheid, als hoeksteen van de democratie in het algemeen, neemt in België inderdaad een bijzondere positie in.⁷¹ Een belangrijke reden voor het ontstaan van de Belgische staat hield verband met de wil om te leven onder een regime dat de geestelijke vrijheden werkelijk zou waarborgen.⁷² Dat ook tegenwoordig de instellingen nog doordrongen zijn van dit gegeven lijkt in dat opzicht een positief gegeven.

Vanuit de specifieke rol en verantwoordelijkheid van het CGKR kunnen echter wel vraagtekens worden geplaatst bij de stellingname. Het Centrum wekt de indruk dat het inzake politieke overtuiging een filterende rol op zich neemt, om

68. Zie hierover: S. SOTTIAUX en J. VRIELINK, “Acht redenen waarom kardinaal Joos niet mag worden veroordeeld”, *Juristenkrant* 2004, nr. 83, 2-3. Gezien het overlijden van de persoon in kwestie op 2 november 2004 verviel de strafrechtelijke vordering. Een geval dat – net als dat van Serge – betrekking heeft op uitingen op internet, is de burgerlijke partijstelling van het CGKR tegen een persoon die onder het pseudoniem Wolfgang Meister op diverse internetfora anti-homoseksuele uitingen plaatste. Ook kan verwezen worden naar een klacht van het Centrum tegen de radicaal islamitische opvoedkundige boeken *De weg van de moslim* en *Gids voor islamitische opvoeding*, omdat passages uit die werken zouden aanzetten tot haat en geweld jegens “homoseksuele mannen, vrouwen en niet-moslimgelovigen” (CGKR, *Discriminatie / diversiteit. Jaarverslag 2007*, Brussel, CGKR, 2008, 78).

69. Zie resp. art. 31 Antiracismewet en art. 29 Antidiscriminatiewet.

70. Zie in die zin: E. BOUTMANS, “De toepassingsmogelijkheden van de herziene racismewet”, in M.-C. FOBLETS, B. HUBEAU en F. TALHOUÏ (eds.), *Migratie- en Migrantenrecht. Recente ontwikkelingen II*, Brugge, die Keure, 1996, 83; D. VOORHOOF, “Racismebestrijding en vrijheid van meningsuiting in België: wetgeving en jurisprudentie”, in G.A.I. SCHUIJT en D. VOORHOOF (eds.), *Vrijheid van meningsuiting, racisme en revisionisme*, Gent, Academia Press, 1995, 183; T. VANDROMME, “Negationisme”, *Comm.Straf.* 2004, nr. 51; CGKR, *Aanpak discriminatie en racisme*, Brussel, Politeia, 2004, 66 en 70.

71. C. FAIDER, “Les quatre grandes libertés constitutionnelles”, *BJ* 1876, 1329-1342.

72. Zie hierover: J. VELAERS, *De beperkingen van de vrijheid van meningsuiting*, Antwerpen, Maklu, 1991, 90-139. Daarnaast speelden in de revolutie van 1830 uiteraard ook religieuze, sociaaleconomische en nationalistische factoren mee.

zaken weg te houden bij het gerecht. Dat lijkt op gespannen voet te staan met de grondslag van het Centrum zelf. De bedoeling van de instelling is juist mede gelegen in het *stimuleren* van de ontwikkeling van rechtspraak inzake de discriminatie- en racismewetgeving, niet in het afremmen daarvan.

Het is zeer wel mogelijk dat de rechter in dit soort zaken ook tot de conclusie komt dat de expressievrijheid doorslaggevend is; persoonlijk lijkt me dat ook wenselijk. In dat geval zal het voortaan voor iedereen duidelijk zijn waar de grenzen van het maatschappelijk debat (niet) liggen. Het is echter in beginsel de taak van het CGKR om (een minimum aan) rechtspraak te doen ontstaan en niet te volstaan met een eigen afweging: een rechterlijke uitspraak heeft nu eenmaal meer gewicht dan een beslissing van het Centrum.

Men zou het CGKR nog kunnen volgen in zijn redenering als het meningsuitingen in het algemeen als niet-prioritair zou beschouwen en voorrang zou geven aan gevallen van daadwerkelijke discriminatie.⁷³ Dat is echter niet het geval: de instelling heeft alvast in het verleden haar rol om rechtspraak te stimuleren bij uitstek opgenomen inzake uitingsdelicten op basis van andere discriminatiegronden, waaronder de etnische criteria en seksuele geaardheid. Zo heeft circa 80 procent van de toepassingen van de Antiracismewet betrekking op expressies en meningsuitingen.⁷⁴ Waarom “politieke overtuiging” hierop een dermate verregaande uitzondering zou zijn, is bevoegdheidstechnisch niet *a priori* duidelijk: de wetgever heeft noch bij de totstandkoming van de discriminatiewetgeving noch bij de toekenning van de handhavingsbevoegdheid aan het Centrum gestipuleerd dat bij de handhaving een onderscheid moest of mocht gemaakt worden naar gelang de grond.⁷⁵

Met de huidige argumentatie dreigt de instelling in het licht van haar bredere beleid nochtans de schijn te wekken dat er wel sprake is van een dergelijk onderscheid. Die indruk wordt concreet versterkt door een ogenschijnlijk divergerende interpretatie van de constitutieve bestanddelen van de betrokken (identieke) strafbaarstelling, bijvoorbeeld wat betreft het moreel element.⁷⁶ In reactie

73. In dat geval zou het aannemelijk zijn dat aan gevallen die betrekking hebben op *political speech* de laagste prioriteit zou toekomen, gezien de relatief hoge beschermingsgraad die het Europees Hof ter zake biedt. Zie hierover: D. VOORHOOF, “Vrijheid van meningsuiting”, in J. VANDELANOTTE en Y. HAECK (eds.), *Handboek EVRM*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2004, 837-1061.

74. Zie voor een overzicht: D. DE PRINS, S. SOTTIAUX en J. VRIELINK, *Handboek discriminatierecht*, Mechelen, Kluwer, 2005, 291-412.

75. Een eventueel gebrek aan handhaving in verband met deze grond lijkt ook problematisch in het licht van het feit dat de vernietiging van de lijst uit de eerste Antidiscriminatiewet door het (toenmalige) Arbitragehof juist betrekking had op het onverantwoordbare gebrek aan rechtsbescherming voor discriminatie op basis van politieke overtuiging en taal (Arbitragehof 6 oktober 2004, nr. 157/2004, B.12-14). Deze redenering kan doorgetrokken worden naar de handhaving van de wetgeving door de overheid (i.c. het CGKR).

76. Een ander voorbeeld dat gegeven kan worden, is het stellen van (de striktere) vereisten van de *ene* strafbaar-

op de melding van DE WEVER in verband met politieke overtuiging wijst het Centrum (terecht) op het “bijzonder opzet” dat in lijn met rechtspraak van het Grondwettelijk Hof⁷⁷ vereist zou zijn (cf. *supra*). In zaken waarin de instelling wél verkoos op te treden, en in haar publicaties, verdedigde ze echter juist de stelling dat slechts een “algemeen opzet” vereist zou zijn bij de uitingsdelicten uit de wetgeving⁷⁸; regelmatig slaagde het Centrum er ook in om rechtbanken en hoven te overtuigen op dit punt.⁷⁹

De brief aan DE WEVER is niet de enige illustratie die lijkt te wijzen op een dubbele interpretatiewijze door het Centrum. In verschillende andere gevallen waarin de instelling weigerde op te treden, was een van de aangehaalde argumenten (de onaantoonbaarheid van) het “bijzonder opzet”.⁸⁰ Mogelijk is daar

→ stelling bij de toepassing van een *andere*. Dit was o.m. het geval bij de argumentatie van de (m.i. op zich terechte) beslissing van het Centrum om niet op te treden inzake meldingen in verband met een lied van Raymond VAN HET GROENEWOUD (“Weg met Amerika”), waarin die laatste Amerikanen o.m. aanduidt als “megalomane eencellige idioten” en “fucking assholes” en “voorstelt” om hen “een gloeiende pook in hun gat” te steken. Volgens een antwoord op een Kamervraag, gebaseerd op gegevens die ontvangen werden van het CGKR, waren de feiten niet afdoend om een rechtsvordering op te starten “gezien de beslissing van het hof van beroep van Gent van 21 april 2004”, oftewel: het Vlaams Blok-arrest. Het Centrum had aldus de verantwoordelijke minister “geoordeeld dat de constitutieve elementen van de inbreuk [niet] aanwezig waren, waaronder meer bepaald het systematische en herhaalde karakter van het aanzetten tot haat”. Bij de Vlaams Blok-zaak stond echter (voormalig) art. 3 Antiracismewet centraal (huidig art. 22). Die strafbaarstelling komt neer op het medewerking verlenen aan of het behoren tot een groep of vereniging die kennelijk en herhaaldelijk (door het Hof (soms) verwoord als “systematisch en herhaaldelijk”) aanzet tot haat. Bij de melding rond de zanger was die bepaling evenwel niet aan de orde, maar ging het (indien bewezen) louter om het “aanzetten tot discriminatie, haat en geweld”, met betrekking waartoe eenmalige feiten volstaan (en ook regelmatig aanleiding zijn geweest voor het CGKR om in rechte op te treden). Zie voor de Kamervragen: *Vr. en Ant.* Kamer 2005-06, 25 oktober 2005, 18711 (vr. nr. 103 VAN DEN EYNDE); *Vr. en Antw.* Kamer 2005-06, 20 december 2005, 25719-25720 (vr. nr. 88 VAN DEN EYNDE). Over het Vlaams Blok-arrest, zie: J. VRIELINK, S. SOTTIAUX en D. DE PRINS, “Het Vlaams Blok-arrest, artikel 150 van de Grondwet en de interpretatie van de antiracismewet”, *T.Vreemd.* 2004, nr. 2, 89-112; D. VOORHOOF, “Het Vlaams Blok-arrest: de antiracismewet is geen loutere symboolwet!”, *TvMR* 2004, nr. 2, 9-11.

77. Arbitragehof 6 oktober 2004, nr. 157/2004, B.51; GwH 12 februari 2009, nr. 17/2009, B.67.4.

78. Zie bijv.: CGKR, *Van integratie naar diversiteit, 10 jaar Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding 1993-2003*, Brussel, CGKR, 2003, 60-61. Ook na het arrest van het (toenmalige) Arbitragehof uit 2004 (cf. voorgaande voetnoot) waarin het Hof bepaalde dat enkel een bijzonder opzet grondwetsconform was, bleef het Centrum verdedigen dat slechts een algemeen opzet vereist was. Daarbij gaf het in zijn hoofdpublicatie over de wetgeving bijv. aan dat het Hof weliswaar de term “bijzonder opzet” hanteert, maar dat men er in het licht van de overige bewoordingen toch “van [kan] uitgaan dat een algemeen opzet in deze volstaat” (CGKR, *Aanpak discriminatie en racisme*, Brussel, Politeia, 2004, 132). In een oudere publicatie gaf het Centrum overigens (nog) wel aan dat een bijzonder opzet vereist is: CGKR, *De wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden: rechtspraak antiracisme*, Brussel, CGKR, 1999, 9.

79. CLOOTS pleit in verband hiermee voor een effectiever jurisdictioneel toezicht op de correcte toepassing van de grondwetsconforme interpretaties van het Hof, omdat die anders dode letter dreigen te worden: E. CLOOTS, “Het verspreidingsverbod in de nieuwe Antiracismewet en de vrijheid van meningsuiting: heiligt het doel alle middelen?”, *RW* 2007-08, nr. 27, 1109.

80. In reactie op een melding in verband met uitingen door toenmalig minister van Justitie L. ONKELINX, die in de tekst van een speech had verwezen naar de “mérule flamande”, oftewel de “Vlaamse huiszwam”, gaf het Centrum eveneens aan dat er “kwaadwillige bedoelingen” (en dus een bijzonder opzet) vereist zouden zijn voor de toepassing van het “aanzetten tot” (zie: X, “CGKR: “La mérule flamande” is niet racistisch”, *Lvb.net*, 3 december 2007). Bij de (overigens bewust provocerende) melding van Rob VERREYCKEN in verband met een artikel uit *De Morgen* over Britten benadrukte het Centrum ook dat er een bijzonder opzet vereist was en dat het

een goede verklaring voor, maar zolang die niet geëxpliciteerd wordt, ontstaat door de huidige argumentatie de schijn dat het Centrum het opzetvereiste instrumentaliseert naar gelang het al dan niet wil optreden in een zaak.⁸¹

Een ander gegeven dat erop lijkt te duiden dat men de betrokken dossiers met een zekere negatieve terughoudendheid analyseert, is dat de analyses in deze gevallen eerder partieel lijken: ze gaan niet steeds in op alle elementen die optreden door het Centrum mogelijk zouden maken. Zo wordt bij de melding inzake “Serge” niet uitdrukkelijk ingegaan op de mogelijkheden van de antidiscriminatiewet inzake politieke overtuiging, terwijl uitingen inzake “Vlaams nationalisten” bezwaarlijk anders begrepen kunnen worden dan betrekking hebbend op die grond.

In de zaak in verband met *Le Soir* wordt dan weer geen analyse gemaakt van de mogelijkheid van de strafverzwaringen bij belediging, laster en eerroof met een discriminatoir motief.⁸² Het Centrum stelt slechts dat het “aanzetten tot” niet verward mag worden met die bepaling (*supra*). Waarom er *in casu*, waar het mede gaat om uitspraken ten aanzien van de persoon van DE WEVER op grond van diens politieke overtuiging en aanhorigheid, geen gebruik van gemaakt zou kunnen worden, blijft buiten beschouwing. Dit terwijl opnieuw in andere gevallen wel gebruik wordt gemaakt van deze bepaling.⁸³

Het Centrum lijkt kortom in deze materie relatief veel beleidsruimte te nemen, zonder die duidelijk te verantwoorden. Hiermee is zeker niet gezegd dat de instelling had moeten optreden in de aangehaalde zaken of dat het geen redenen had om dit niet te doen. Wel lijkt de argumentatie op basis waarvan het *niet* optreedt, niet volledig te overtuigen. In het licht van het feit dat het CGKR zich bij de totstandkoming van de wetgeving actief verzette tegen zijn bevoegdheid voor “politieke overtuiging”⁸⁴, riskeert dit de schijn te creëren dat de instelling zich onttrekt aan een taak die haar door de wetgever werd toevertrouwd.

→ mede daarom geen graten zag in het betrokken artikel (hetgeen de Vlaams Belang-politicus vervolgens weergaf op zijn weblog).

81. Over de gevaren van juridisch instrumentalisme, zie: R. FOQUÉ en A.C. 'T HART, *Instrumentaliteit en rechtsbescherming*, Arnhem, Gouda Quint, 1990.

82. Het door middel van art. 38 antidiscriminatiewet ingevoerde art. 453bis Sw.

83. Dat was o.m. bij de aangehaalde zaak in verband met kardinaal Joos het geval (cf. *supra*), terwijl het daar – in tegenstelling tot in het geval van DE WEVER – niet ging om persoonlijke beledigingen, zoals vereist door de betrokken strafbepaling. Een andere toepassing (waarbij het CGKR zich burgerlijke partij stelde) had betrekking op een persoon die beweerdelijk “vuile Jood” had geroepen bij een straatruzie. In eerste aanleg volgde daarvoor een veroordeling. In beroep meende het hof dat de feiten niet bewezen waren: Corr. Antwerpen 21 oktober 2005, www.diversiteit.be; Antwerpen, 8 juni 2006, *ongepubl.*

84. Het CGKR gaf in het parlement bijv. het volgende aan: “Het Centrum stelt (...) vast dat het zou bevoegd zijn voor de discriminatiegrond ‘politieke overtuiging’ en vreest dat deze grond kan aangewend worden voor klachten die er op gericht zijn het uitvoeren van zijn opdrachten te bemoeilijken, zoniet onmogelijk te maken.

§ 2. *Antiracismewet: ceci n'est pas du racisme?*

A. Prevalentie van de tekst op de parlementaire voorbereidingen

Wat betreft de Antiracismewet is het hoofdargument van het Centrum om zich onbevoegd te verklaren dat de parlementaire voorbereidingen duidelijk maken dat communautaire conflicten in geen geval onder de wet gebracht kunnen worden. In het kader van de prevalentie van de tekst van een wet op de parlementaire voorbereidingen, staat de relevantie van dat argument niet direct vast. Als een mantra wordt in de rechtspraak immers steeds weer herhaald dat de eventuele bedoeling of “inrichting” van een wet niet kan worden aangehaald tegen de klare en duidelijke tekst ervan. Het is vaste rechtspraak van het Hof van Cassatie en de Raad van State dat de voorbereidingen niet kunnen opwegen tegen de formele tekst van een wet.⁸⁵ Dit zelfs indien uit de parlementaire voorbereiding zou blijken dat de wetgever bij het invoeren van de norm eenduidig een andere bedoeling zou gehad hebben dan wat de tekst suggereert.

Ook het Grondwettelijk Hof heeft deze stelling herhaaldelijk bijgetreden.⁸⁶ Zo achtte het Hof in een arrest van 13 maart 2008 inzake het jeugdsanctierecht de middelen niet gegrond die betrekking hadden op de afwezigheid van een advocaat tijdens de bemiddelingsprocedure, om volgende redenen:

→ Daarnaast, mocht het Centrum bevoegd worden voor deze discriminatiegrond, zou, naast het opslorpen van werktijd, dit item de aandacht van het publiek polariseren over problemen die niet tot de kern van het Centrum behoren”. De instelling gaf dan ook aan dat het “vurig [hoopt] dat er voor de discriminatiegrond ‘politieke overtuiging’ een andere oplossingswijze gevonden wordt” (*Parl.St.* Kamer 2006-07, nr. 2720/9, 144). Iets vergelijkbaars gold in 2003 overigens met betrekking tot de grond “religie” (zie: *Parl.St.* Senaat 2001-02, nr. 2-12/15, 39). Met betrekking daartoe zou volgens sommigen ook een soortgelijke terughoudendheid waarneembaar zijn bij de handhaving. Zie bijv. de kritiek van gewezen CGKR-directeur Johan LEMAN inzake de (gepercipieerde) afwezigheid van zaken in verband met die grond: J. LEMAN, “Discriminatie op basis van godsdienst? Uitgesloten...”, *Persbericht*, 3 mei 2007, www.foyer.be.

85. Zie voor arresten van de Raad o.m.: RvS 21 maart 1980, nr. 20 206; RvS 21 september 1990, nr. 35 576; RvS 5 januari 1951, nr. 677; RvS 6 juni 1961, nr. 8 642; RvS 6 februari 1968, nr. 12 804; RvS 12 maart 1968, nr. 12 861; RvS 25 juni 1968, nr. 13 036; RvS 16 juli 1971, nr. 14 878; RvS 13 april 1962, nr. 9 323; RvS 21 april 1967, nr. 12 339. Voor rechtspraak van het Hof van Cassatie, zie o.m.: Cass. 22 december 1994, *RW* 1995-96, 393; Cass. 30 mei 1985, *FJF* 85/212; Cass. 22 december 1995, *AJT* 1995-96, 369. Zie hierover o.m.: J. VELAERS, *De Grondwet en de Raad van State, afdeling wetgeving: vijftig jaar adviezen aan wetgevende vergaderingen in het licht van de rechtspraak van het Arbitragehof*, Antwerpen/Apeldoorn, Maklu, 1999, 253. Specifiek inzake strafrechtelijke aangelegenheden, zie: R. DECLERCQ, *Beginnelen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2007, nr. 3182.

86. Zie, naast het in de hoofdtekst geciteerde arrest o.m.: Arbitragehof 14 oktober 1997, nr. 60/97, B.10; Arbitragehof 10 maart 1998, nr. 22/98, B.7.3; Arbitragehof 14 mei 2003, nr. 56/2003, B.4.7; Arbitragehof 22 september 2004, nr. 154/2004, B.5.3; Arbitragehof 28 september 2006, nr. 145/2006, B.16.1-4.

[D]ie bepalingen sluiten niet uit dat de betrokkenen worden bijgestaan door een advocaat tijdens de gehele procedure. Ofschoon bepaalde verklaringen die tijdens de parlementaire voorbereiding werden afgelegd erop wijzen dat de wetgever een andere bedoeling zou kunnen hebben gehad, kunnen die verklaringen niet worden aangevoerd tegen de klare en duidelijke tekst van de wet.⁸⁷

In het kader van het arrest impliceerde dit dat de praktijk om advocaten toe te laten in de loop van de procedure, niet alleen conform de wet is, maar direct ook de enige die verenigbaar is met de rechten van verdediging en het recht van een eerlijke behandeling van de zaak. De praktijk om dit – in lijn met indicaties uit de parlementaire voorbereidingen – niet te doen, moest daarentegen als on(grond)-wettig beschouwd worden.

Daarmee lijkt het te volstaan om alleen te kijken naar de tekst van de wet (en de internationale basis daarvoor), om te zien welke interpretatie daaruit voortvloeit.⁸⁸ Het CGKR is evenwel geen rechter noch een verkozen macht en het komt op zich wenselijk voor dat een (onafhankelijke) instelling die onderdeel uitmaakt van de uitvoerende macht, niet in isolement een wetsinterpretatie en handhavingspraktijk ontwikkelt, maar dat zij inderdaad aansluiting zoekt bij aanwijzingen die de wetgever heeft gegeven inzake de toepassing zoals men die voor ogen had bij de totstandkoming van de wet. In dat opzicht lijkt het toch relevant om te kijken naar de lezing die het Centrum geeft van de voorbereidende werken.

B. Parlementaire voorbereidingen: conflicterende stellingen

Is het “zeer duidelijk” dat de parlementaire voorbereidingen pleiten tegen de bevoegdheid van Centrum (of beter: tegen de toepasbaarheid van de Antiracismewet)? De passage die het Centrum daartoe aanhaalt, had betrekking op de vraag of – naast de gronden uit het IVUR – het criterium “taal” opgenomen moest worden in de wet. Toenmalig minister van Justitie MOUREAUX vroeg in die context dat “de voorkeur” zou worden “gegeven aan een beknopte tekst die een duidelijke kwaal wil bestrijden en niet afwijkt van het Internationale Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie”:

87. GwH 13 maart 2008, nr. 50/2008, B.29.

88. Zie in die zin: J. DE WIT, “Het Centrum en de Vlamingen”, *Juristenkrant* 2008, nr. 174, 18.

In verband met het probleem van taal als oorzaak van discriminatie, legt de minister de nadruk op het feit dat in ons land de aanneming ervan ertoe zou leiden dat de wet toepassing vindt in gevallen die volledig los staan van het doel van onderhavige tekst, die er in geen geval op gericht is gevolgen van onze taalkwesties te regelen. Ten slotte wijst hij erop dat geen enkele vergelijking mag worden gemaakt tussen de taaltwisten en de rassenscheiding welke toegepast wordt tegenover niet-Belgen of Joden.⁸⁹

Wat hieruit sowieso afgeleid kan worden, is dat de minister tegenstander was van opname van de grond “taal” en dat kwesties in verband met taal (dientengevolge) ook niet onder de wet vallen. De vraag of “communautaire conflicten”, als ruimer begrip dan het gehanteerde “taaltwisten”, in de visie van de minister evenmin onder het bereik van de Antiracismewet zouden vallen, is iets minder eenduidig. Zeker in samenhang met andere interventies van MOUREAUX kan men echter concluderen dat hij inderdaad meende dat autochtone Belgen *tout court* niet onder de wet zouden vallen, meer bepaald omdat hij vond dat de wet er enkel was voor (zwakke) minderheden.⁹⁰ Over dat laatste dadelijk meer (*infra* afdeling III § 3).

MOUREAUX was echter niet de enige stem. Er waren nogal wat andere geluiden, ook vanuit de meerderheid.⁹¹ Zo meende de indiener van het voorstel, GLINNE, dat het “paradoxaal [zou] zijn de in België levende vreemdelingen te beschermen en in die zin niets voor te stellen dat het onderlinge respect van de Belgen voor elkaar in de hand kan werken”.⁹² Ook DEJARDIN, die de rol van GLINNE overnam⁹³, vond dat de wet en zijn discriminatiegronden – zelfs na de vervanging van de aanvankelijke gronden (waaronder “volk”)⁹⁴ door die van het IVUR – vanzelfsprekend toepasbaar waren op Belgen onderling, waarbij de uitsluiting van taal strikt geïnterpreteerd werd.⁹⁵ Zo gaf hij aan dat, wanneer “taal als factor van discriminatie zelfs tegenover Belgen wordt ingeroepen”, het “gemakkelijk [zal] zijn om aan te tonen dat het gaat om daden tegen leden van de

89. *Parl.St.* Kamer BZ 1979, nr. 214/9, 24.

90. Zie o.m.: *Parl.St.* Kamer BZ 1979, nr. 214/9, 19-20, 24; *Hand.* Kamer 1980-81, 10 februari 1981, 1210; *Parl.St.* Senaat 1980-81, nr. 594/2, 15.

91. Hoewel er ook personen waren die de strekking van MOUREAUX leken aan te hangen. Dat leek bijv. het geval voor een Kamerlid dat eerst vroeg “of het voorstel er ook toe strekt bepaalde daden te veroordelen waarbij een Belgische gemeenschap zich geringschattend opstelt, ten aanzien van de andere (...)”, hetgeen het lid zelf “zeer ver” leek te gaan (*Parl.St.* Kamer BZ 1979, nr. 214/9, 11).

92. *Parl.St.* Kamer BZ 1979, nr. 214/1.

93. Zie: *Parl.St.* Kamer BZ 1979, nr. 214/9, 3.

94. In het voorstel was aanvankelijk sprake van “het (al dan niet) behoren tot een bepaald ras, godsdienst of volk of vreemdeling zijn” (*Parl.St.* Kamer BZ 1979, nr. 214/1).

95. Zie ook zijn weliswaar instemmende reactie op MOUREAUX, maar waarbij hij de stelling van die laatste louter herleidt tot de weigering om de criteria uit te breiden met taal, hetgeen naar zijn oordeel “immers het gevaar [zou] in[houden] dat het ontwerp uiteenvalt en afwijkt van de wil van de auteurs om het opiniedelict te vermijden” (*Parl.St.* Kamer BZ 1979, nr. 214/9, 24).

Franstalige of Nederlandstalige gemeenschap”.⁹⁶ Hetzelfde gold voor verschillende andere parlementsleden. Zo stelde een ander Kamerlid dat het “absurd zou zijn in straffen te voorzien voor de ‘niet Belgen’ indien het andere ras niet geëerbiedigd wordt en diezelfde straffen niet toe te passen op de Belgen onderling, aangezien iedere agressiviteit tussen landgenoten onderling even verwerpelijk is”.⁹⁷

Wat betreft de specifieke discriminatiegrond waaronder men de gemeenschappen zou scharen, liepen de meningen overigens uiteen. Sommigen meenden dat “nationale afstamming” het meest geëigend was, terwijl anderen de verschillende gemeenschappen aanmerkten als “etnieën”, zodat ze onder de grond “etnische afstamming” zouden vallen:

C’est donc bien clair. Sur cette base, il est certain qu’il existe en Belgique deux ou trois ethnies, si l’on veut tenir compte des germanophones.⁹⁸

Er waren zelfs personen die vonden dat de grond “ras” van toepassing zou kunnen zijn. Deze visie komt onder meer tot uitdrukking in het Kamerverslag, waar men specifiek onder de hoofding van “de toepassing van de wetgeving op de taalgeschillen” stelt dat men “ten einde de wederzijdse eerbied tussen Belgen onderling te garanderen”, het “begrip ras in het voorstel” heeft ingevoerd.⁹⁹

Kortom: in de parlementaire voorbereidingen blijken conflicterende stellingnames te onderkennen inzake de vraag of communautaire conflicten wel of niet onder de wet vallen. Van de eenduidigheid die het Centrum in de teksten leest, lijkt niet direct sprake. Het is dan ook niet duidelijk waarom de besproken interpretatie van de minister als bepalend zou moeten worden beschouwd voor de handhaving van de wet.¹⁰⁰

96. *Parl.St.* Kamer BZ 1979, nr. 214/9, 23.

97. *Ibid.*, 11.

98. *Hand.* Kamer 1980-81, 10 februari 1981, 1198.

99. Naast het (later verwijderde) begrip “volk”, aldus de spreker: *Parl.St.* Kamer BZ 1979, nr. 214/9, 11.

100. In de praktijk blijkt overigens dat de lezing door het CGKR breed en tamelijk kritiekloos aanvaard wordt. In geen enkele *mainstream* media-analyse werd deze interpretatie bijv. tot op heden in vraag gesteld. Zelfs personen die prefereren dat de gemeenschappen wél onder de wetgeving zouden vallen, betwisten de zienswijze van het Centrum niet. De reactie van DE WEVER liet dat laatste bijvoorbeeld zien. Hij stelde naar aanleiding van de onbevoegdheidsverklaring door het CGKR dat daarmee zou zijn aangetoond “hoe selectief de racismewetgeving in elkaar zit” (S. SAMYN, “De Wever tegen Le Soir: beroep op racismewet onmogelijk”, *De Standaard*, 8 juli 2008). Een andere illustratie hiervan werd geleverd door Michel DAERDEN, vice-minister-president van de Waalse gewestregering en de Franse gemeenschapsregering, in verband met een zaak waarbij Genk-supporters in november 2008 in Tubize (Tubekke) het spreekkoor “Les Wallons, c’est du caca” hadden aangeheven. De vice-minister-president gaf in een RTBF-programma aan dat hij vond dat dergelijke uitingen in verband met Franstaligen bestraft moesten worden. De eveneens in de studio aanwezige adjunct-directeur van het CGKR, Edouard DELRUELLE, stelde dat het “au sens vraiment juridico-juridique” zo is dat “‘Wallon’ n’entre pas dans les catégories” uit de Antiracismewet. DAERDEN aanvaardde die interpretatie zonder meer, om vervolgens een wetswijziging te bepleiten (zie: *Mise au Point* (thema: “Chants anti-Wallons : du racisme ?”), RTBF, 22 februari

C. Klare en duidelijke tekst van de wet?

Bij gebreke aan eenduidige handvatten in de parlementaire voorbereidingen, komen we alsnog terug bij de wettekst. Die staat niet op zichzelf, maar moet mede gelezen worden in het licht van zijn internationale bases. Wat betreft de discriminatiegronden gaat het daarbij vooral om het IVUR, waaraan de gronden uit de Antiracismewet ontleend zijn. Concreet worden in het volgende de criteria uit de Antiracismewet afgegaan die in relatie tot communautaire conflicten centraal stonden in zowel de informatie van het Centrum als in de parlementaire voorbereidingen: afkomst, nationale afstamming en etnische afstamming.¹⁰¹

1. AFKOMST

Aangaande “afkomst” stelt het Centrum zich op het standpunt dat die grond enkel kan verwijzen naar bepaalde vormen van antisemitisme, meer bepaald ten aanzien “van Joden wiens nationale afstamming onbekend is of die, als niet-praktiserenden, moeilijk kunnen bewijzen tot een cultuur of volk te behoren”. Bij de parlementaire voorbereidingen gaf MOUREAUX inderdaad dat voorbeeld bij het criterium.¹⁰² Het is minder duidelijk waarom het Centrum meent dat dit ook de enig mogelijke invulling van het begrip zou zijn.

→ 2009, 11u30). Op de dag van de uitzending zou zich trouwens een soortgelijk incident voordoen waarbij thuis supporters bij de wedstrijd Antwerp-Virton zongen: “Les Wallons sont des pédophiles”.

101. “(Zogenaamd) ras” komt hier niet aan bod, gezien het onderbrengen van de diverse Belgische gemeenschappen in dat concept m.i. niet erg voor de hand ligt, hoewel sommige parlementariërs dat destijds blijkbaar anders zagen (*supra* afdeling III § 2.B). Tegelijk is het onder de visie op “(zogenaamd) ras” die de wetgever er sinds 2003 op nahoudt theoretisch niet uitgesloten. Het uitgangspunt was toen dat het rasconcept in biologisch en genetisch opzicht betekenisloos is. De toevoeging van het adjectief “zogenaamd” diende “om er op te duiden dat het onderscheid enkel bestaat in de geest van de racist en dus niet met een werkelijkheid overeenstemt” (*Parl.St.* Senaat 2000-01, nr. 2-12/6, 1). “(Zogenaamd) ras” zou dus uitsluitend een mentale en sociale constructie zijn. Strikt bezien lijkt het daarmee te volstaan dat iemand *geloofd* dat een groep een “ras” is, om het onder de grond “zogenaamd ras” te doen vallen: als iemand dat dus zou denken over Vlamingen of Franstaligen (en daaraan uiting zou geven of ernaar zou handelen), zou het criterium volgens die logica in aanmerking kunnen komen.

In dat verband kan trouwens inzake de definitie van “(zogenaamd) ras” die het CGKR in navolging van de oorspronkelijke parlementaire voorbereidingen hanteert – t.w.: “een etnische groep die van de andere verschilt door een geheel van lichamelijke erfelijke eigenschappen die schakeringen van eenzelfde soort vertegenwoordigen” – opgemerkt worden dat die op gespannen voet staat met de argumentatie op basis waarvan men besloot om “zogenaamd” toe te voegen aan de grond “ras”. Verwijzingen in de gehanteerde definitie naar “lichamelijk erfelijke eigenschappen” en “schakeringen van eenzelfde soort” neigen immers naar hetgeen de discriminatiegrond inmiddels eigenlijk wil weerleggen (of zelfs verbieden).

102. *Parl.St.* Kamer BZ 1979, nr. 214/9, 22.

Misschien is de verklaring daarvoor dat de interventie van de toenmalige minister van Justitie de indruk wekte dat deze betekenis ook de enige was die door het IVUR beoogd werd met de opname van de grond. MOUREAUX verklaarde namelijk “que cette notion”, “afkomst” dus, “est reprise par la Convention internationale sur l’élimination de toutes les formes de discrimination raciale et a pour objet de réprimer l’antisémitisme”.¹⁰³

In de mate dat dit de reden is, klopt dat alvast niet. “Afkkomst” werd in het IVUR opgenomen als onderdeel van een amendement van India. Het CERD, het handhavend comité bij het IVUR, gaat er daarom van uit dat de term mede betrekking heeft op het begrip “kaste”.¹⁰⁴ De door MOUREAUX aangekaarte interpretatie is eveneens plausibel en zinnig. De invullingen zijn echter niet wederzijds uitsluitend en zij staan evenmin in de weg van bijkomende, redelijke interpretaties.¹⁰⁵ Het CERD ziet dat zelf overigens ook zo.¹⁰⁶ Een van die bijkomende betekenissen, die zich taalkundig alvast opdringt, is om het begrip ook te gebruiken als bescherming voor groepen uit bepaalde geografische regio’s, in de mate dat die bepaalde groepskenmerken gemeen hebben en/of dat die aan hen toegeschreven worden.¹⁰⁷ De Belgische gemeenschappen onder het criterium brengen, lijkt in dat opzicht dan ook niet vergezocht.

103. *Ibid.*, 22. De Nederlandse tekst geeft de woorden van MOUREAUX overigens anders weer, waardoor men die vertaling zelfs kan lezen alsof het *hele verdrag* ertoe strekt om enkel het antisemitisme te beteugelen (*ibid.*).

104. E. SCHWELB, “The International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination”, *ICLQ* 1966, 1003; W. VANDENHOLE, *Non-discrimination and Equality in the View of the UN Human Rights Treaty Bodies*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 109-110; K. BOYLE en A. BALDACINNI, “A Critical Evaluation of International Human Rights Approaches to Racism”, in S. FREDMAN (ed.), *Discrimination and Human Rights: The Case of Racism*, Oxford, Oxford University Press, 2001, 152. In de voorbereidende werken lichtte India echter de reden voor de invoeging niet toe en het land zelf betwist formeel dat “kaste” onder het criterium “afkomst” zou vallen. Zie.: *UN doc. CERD/C/299/Add. 3*, § 6 (Periodic Report – India 1996); *UN doc. CERD/C/IND/19*, § 16 (Periodic Report – India, 2006). Zie uitvoerig over discriminatie o.g.v. kaste: D. KEANE, *Caste-based Discrimination in International Human Rights Law*, Aldershot, Ashgate Publishing, 2007.

105. Net zo min als de veronderstelling dat in de voorbereidingen verwezen zou zijn naar “Turkse etnische afstamming”, zou uitsluiten dat er ook andere etnische afstammelingen onder de term begrepen kunnen worden.

106. Zo stelt het CERD in zijn algemene aanbeveling rond het begrip “afkomst” (*descent*) dat het “includes discrimination against members of communities based on forms of social stratification such as caste and analogous systems of inherited status”: zonder uitsluiting van andere interpretaties dus (CERD, *General Recommendation nr. 29: Article 1, paragraph 1 of the Convention (Descent)*, 1 november 2002, *UN doc. HRI/GEN/1/Ref.7*). Zelf gebruikt het Comité het begrip echter vrijwel nooit buiten de context van kaste en andere stratificatiesystemen.

107. Op de vereiste van gemeenschappelijke kenmerken strandde voor de Nederlandse Commissie Gelijke Behandeling (CGB) bijv. de claim dat “Amsterdammers” onder de gronden van het IVUR zouden vallen. De CGB redeneerde dat om te kunnen spreken van een kenmerk dat onder die termen valt “een bepaalde samenhang” van de groep in kwestie van belang is (CGB, oordeel 2006-18). In een andere zaak werd bij een vacature in het noorden van Nederland een kandidaat uit Limburg afgewezen omdat de voorkeur uitging “naar een kandidaat uit het noorden van het land omdat deze bekend is met de cultuur, achtergrond en mentaliteit van het werkgebied”. De CGB achtte zich ook in die zaak onbevoegd, maar geeft uitdrukkelijk aan dat dat anders kan “zijn als iemand uit het noorden wordt verondersteld vanwege zijn afkomst een aantal persoonskenmerken te bezitten die iemand uit Limburg niet heeft of omgekeerd en om die reden wordt afgewezen” (CGB, oordeel 2006-53). Zie hierover o.m.: P.R. RODRIGUES en S. VAN WALSUM, “Ras en

→

Tot slot kan nog worden opgemerkt dat het CGKR in zijn communicatie de term ook niet altijd exclusief gebruikt als synoniem voor “Joodse afkomst”.¹⁰⁸ In dat verband kan bijvoorbeeld verwezen worden naar het persbericht in verband met de vrijspraak van “Père SAMUEL”, een Aramese geestelijke die vervolgd werd voor uitspraken in verband met de islam en moslims.¹⁰⁹ Het CGKR geeft in zijn bericht aan dat het gerechtelijke stappen in die zaak had gezet “aangezien de verklaringen en geschriften van Père SAMUEL duidelijk een groep personen viseerde omwille van hun afkomst”. Of nog:

Voor het Centrum vallen de uitspraken die Père Samuel verweten worden niet onder de vrijheid om religies te bekritisieren, maar zetten ze duidelijk aan tot haat, geweld of discriminatie op basis van *afkomst* zoals bepaald is in de wet van 30 juli 1981.¹¹⁰

In het vonnis werd de claim dat de uitingen onder de Antiracismewet vielen overigens afgewezen: “les musulmans forment un groupe, une communauté religieuse, mais ni une race, ni une ethnie, ceux ci comptant des Arabes, des Turcs, des Indiens, des personnes ayant la peau noire... et... des Belges”.¹¹¹

2. NATIONALE AFTAMMING

Wat betreft “nationale afstamming” meent het Centrum dat de gemeenschappen “in ons land juridisch niet gekwalificeerd [kunnen] worden als ‘nationaliteit’” en – zo voegt het toe – “bij uitbreiding ook niet als ‘nationale afstamming’”. Dat laatste gaat wat kort door de bocht. “Nationale afstamming” is de grond bij uitstek die in het IVUR (onder meer) bedoeld is voor het bieden van bescher-

→ nationaliteit”, in J.H. GERARDS, B.P. VERMEULEN en P.J.J. ZOONTJENS (eds.), *Gelijke behandeling: oordelen en commentaar 2006*, Nijmegen, Wolf Legal Publishers, 2007, 21-40.

108. Ook de wetgever lijkt niet wakker te liggen van deze semantische kwestie, gezien hij in de loop der jaren de termen “afkomst” en “afstamming” twee keer heeft omgewisseld. Waar de aanvankelijke Antiracismewet betrekking had op “ras, huidskleur, afkomst, nationale of etnische afstamming”, werd die opsomming in 1994 (in de meeste artikelen) gewijzigd tot “ras, huidskleur, afstamming, afkomst of nationaliteit”, waarbij “afstamming” dus de plaats van “afkomst” kreeg en “afkomst” de vervanging vormde voor “etnische afstamming” (wet 12 april 1994, *BS* 14 mei 1994). In 2003 werd “afstamming” weer “afkomst” en “afkomst” werd “etnische afstamming” (wet 20 januari 2003, *BS* 12 februari 2003).

109. Waaronder: “chaque mosquée est une centrale nucléaire” en “chaque enfant musulman né en Europe, c’est une bombe à retardement contre les petits, petits enfants occidentaux dans le futur, pas toute suit” (Corr. Charleroi, 26 september 2008, *ongepubl.*).

110. CGKR, “Vrijspraak Père Samuel: het Centrum neemt kennis van de uitspraak, maar bevestigt zijn positie”, *Persbericht*, 26 september 2008 (mijn cursivering). In het Franstalige bericht is sprake van “*origine*”.

111. Corr. Charleroi, 26 september 2008, *ongepubl.* Een deel van de feiten was evenwel ook verjaard. Begin november 2008 werd de priester door de minister van Binnenlandse Zaken onder politiebescherming geplaatst, omdat er herhaaldelijk bedreigingen tegen hem waren geuit.

ming aan burgers van een deelstaat in een federale staat.¹¹² Tijdens de besprekingen werd in die zin uitdrukkelijk verwezen naar Zwitserland en de toenmalige Unie van Socialistische Sovjetrepublieken (USSR).¹¹³ Het wordt in de rechtsleer dan ook aangenomen dat Vlamingen, Walen en Duitstaligen in beginsel een verschillende “nationale afstamming” hebben.¹¹⁴

Als België het IVUR anders had willen implementeren op dit punt, dan was het wellicht zelfs nodig geweest om een voorbehoud te maken of een interpretatieve verklaring af te leggen bij ratificatie, zoals het heeft gedaan op het punt van de vrijheid van meningsuiting en vergadering.¹¹⁵

3. ETNISCHE AFSTAMMING

Enigszins ten overvloede kan er nog op gewezen worden dat Walen en Vlamingen in beginsel ook onder de grond “etnische afstamming” gebracht kunnen worden. Het Centrum definieert die term zelf, in aansluiting bij de parlementaire voorbereidingen, als “een geheel van personen die door een aantal eigenschappen van gemeenschappelijke beschaving, zoals de taal en cultuurgemeenschap nader tot elkaar gebracht worden”. Verschillende parlementariërs meenden destijds al dat de gemeenschappen hieronder vielen (*supra* afdeling III § 2.B).

Ook in een veelheid aan sociaalwetenschappelijke, historische en politiek-filosofische analyses worden de intern-Belgische gemeenschappen (onder andere)¹¹⁶ geïnterpreteerd en aangeduid als etniciteiten.¹¹⁷ Ten slotte geven commentatoren

112. Wat opnieuw andere interpretatiemogelijkheden onverlet laat, waaronder bijv. personen die Belg zijn geworden, maar voordien een andere nationaliteit hadden (vgl. *Hand. Senaat* 1980-81, 18 juli 1981, 2234).

113. *UN doc. A/C.3/SR.1304*, 2-3 en 4. Vgl.: N. LERNER, *The U.N. Convention on the Elimination of all Forms of Racial Discrimination*, Alphen aan den Rijn, Sijthoff & Noordhoff, 1980, 28-29.

114. C. BAYART, *Discriminatie tegenover differentiatie. Arbeidsverhoudingen na de discriminatiewet. Arbeidsrecht na de Europese ras- en kaderrichtlijn*, Brussel, De Boeck & Larcier, 2004, 378; R. Townshend-Smith, *Discrimination Law: Texts, Cases and Materials*, Londen, Cavendish publishing limited, 1998, 116-117; J. VELAERS, “Verdraagzaamheid ook t.a.v. onverdraagzamen? Enkele beschouwingen over de beteugeling van racistische en xenofobe uitingen in een democratische samenleving”, in J. VELAERS (ed.), *Recht en verdraagzaamheid in de multiculturele samenleving*, Antwerpen, Maklu, 1993, 315. Zie in die zin ook de bijdrage van S. SOTTIAUX elders in deze bundel.

115. Zie over die verklaring o.m.: E. CLOOTS, “Het verspreidingsverbod in de nieuwe Antiracismewet en de vrijheid van meningsuiting: heiligt het doel alle middelen?”, *RW* 2007-08, nr. 27, 1110-1111.

116. In nogal wat hedendaagse politieke filosofie worden Vlamingen en Franstaligen ook aangemerkt als zogenaamde “national groups” of “national minorities” (met België als “multi-national state”), wat dan weer sterker aansluit bij de grond “nationale afstamming”. Zie o.m.: W. KYMLICKA, *Multicultural Citizenship: a Liberal Theory of Minority Rights*, Oxford, Clarendon, 1995, 13, 22 en 187; A. PATTEN en W. KYMLICKA, “Language Rights and Political Theory: Context, Issues, and Approaches”, in A. PATTEN en W. KYMLICKA (eds.), *Language Rights and Political Theory*, Oxford, Oxford University Press, 2003, 4 en 7; H. DE SCHUTTER, “Towards a Hybrid Theory of Multinational Justice”, in S. TIERNEY (ed.), *Accommodating Cultural Diversity*, Londen, Ashgate, 2007, 37.

117. Zie o.m.: E. ROOSENS, “The Primordial Nature of Origins in Migrant Ethnicity”, in H. VERMEULEN en

aan dat op basis van juridische definities van het begrip “etniciteit”, Walen en Vlamingen eveneens als etnische groepen gezien kunnen worden.¹¹⁸ Daarbij wordt soms verwezen naar de definitie die het Britse *House of Lords* hanteert. Het Hogerhuis begrijpt de term als: “a group which was a segment of the population distinguished from others by a sufficient combination of shared customs, beliefs, traditions and characteristics derived from a common or presumed common past (...) in that it was that combination which gave them an historically determined social identity in their own eyes and in those outside the group”.¹¹⁹ Al bij al lijkt het dus goed mogelijk om de Belgische gemeenschappen ook onder deze discriminatiegrond te brengen.

Het Centrum stelt dat een dergelijke interpretatie niettemin onmogelijk is omdat “uit de parlementaire werken [blijkt] dat dergelijke benadering niet strookt met het doel van de wet, te meer daar ook expliciet wordt gesteld dat de wet er in geen

-
- C. GOVERS (eds.), *The anthropology of Ethnicity: Beyond Ethnic Groups and Boundaries*, Amsterdam, Het Spinhuis, 1994, 81-104 (mn. 101); B. MADDENS, J. BILLIET en R. BEERTEN, “National Identity and the Attitude Towards Foreigners in Multi-National States: The Case of Belgium”, *Journal of Ethnic and Migration Studies* 2000, nr. 1, 45-60; F. NIELSEN, “Structural Conduciveness and Ethnic Mobilization: The Flemish Movement in Belgium”, S. OLZAK en J. NAGEL (eds.), *Competitive Ethnic Relations*, Orlando, Academic Press, 1986, 173-196; N. CLYQ, *Habitus in de gezinssocialisatie*, Antwerpen, Universiteit Antwerpen (doctoraal proefschrift), 2007, 19-21; L. HOOGHE, “Belgium: From Regionalism to Federalism”, *Regional & Federal Studies* 1993, nr. 1, 44-68; M. COVELL, “Ethnic Conflict and Elite Bargaining: The Case of Belgium”, *West European Politics* 1981, nr. 3, 197-218; M. MARTINIELLO, “Researching and Teaching in the Field of Ethnic and Racial Studies: a View from Continental Europe”, *Ethnic and Racial Studies* 2003, nr. 3, 537-545; M.O. HEISLER, “Managing Ethnic Conflict in Belgium”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 1977, nr. 1, 32-46; R.H. MNOKIN, “Ethnic Conflicts: Flemings & Walloons, Palestinians & Israelis”, *Daedalus* 2007, nr. 1, 103-119; L. VOS, “7. Reconstructions of the Past in Belgium and Flanders”, in B. COPPIETERS en M. HUYSEUNE, *Secession, History and the Social Sciences*, Brussel, VUBPress, 2002, 179-206; C. BAIL, “The Configuration of Symbolic Boundaries Against Immigrants in Europe”, *American Sociological Review* 2008, nr. 1, 37-59; L. BEHEYDT, “Taal en culturele identiteit”, in L. ABICHT e.a. (eds.), *Hoe Vlaams zijn de Vlamingen? Over identiteit*, Leuven, Davidsfonds, 2000, 130-134; D. VAN DAM, *Blijven we buren in België? Vlamingen en Walen over Vlamingen en Walen*, Leuven, Van Halewijck, 1996; D.L. HOROWITZ, *Ethnic Groups in Conflict*, Berkeley, University of California press, 2000 (o.m.: 3, 5 en 19); G. VERBEECK, “De mythe van de eigen volksgemeenschap. Nationalisme en rechts radicalisme in Vlaanderen”, in A. MORELLI, L. DIERICKX, D. LESAGE, et al., *Racisme: een element in het conflict tussen Vlamingen en Franstaligen?*, Berchem, EPO, 1998, 50-71; L. BEHEYDT, “The Linguistic Situation in the New Belgium”, in S. WRIGHT, H. KELLY en H. KELLY-HOLMES (eds.), *Languages in Contact and Conflict: Contrasting Experiences in the Netherlands and Belgium*, Clevedon, Multilingual Matters, 1995, 48-64; M. VAN GINDERACHTER, *Le chant du coq. Nation et nationalisme en Wallonie depuis 1880*, Gent, Academia Press, 2005; M. O’NEILL, “Belgium: Language, Ethnicity and Nationality”, *Parliamentary Affairs* 2000, nr. 53, 114-134.
118. C. BAYART, *Discriminatie tegenover differentiatie. Arbeidsverhoudingen na de discriminatiewet. Arbeidsrecht na de Europese ras- en kaderrichtlijn*, Brussel, De Boeck & Larcier, 2004, 378 (voetnoot 1675); C. BAYART, “De opmars van het discriminatierecht in de arbeidsverhoudingen. Europees discriminatierecht van de tweede generatie en aandachtspunten voor de Belgische wetgever bij de implementatie in de Belgische rechtsorde”, *JTT* 2002, 327. Zie in die zin ook de bijdragen van E. BREMS en S. SOTTIAUX elders in deze bundel. *Contra*: S. VAN DROOGHENBROECK, “La loi du 25 février 2003 tendant à lutter contre la discrimination: les défis d’une ‘horizontalisation’ des droits de l’homme”, *Administration Publique* 2003, nr. 3-4, 227 (de auteur geeft aan het het z.i. gaat om “une proposition farfelue”).
119. *Mandla v. Dowell-Lee*, 1983, 2 AC 548. Zie: C. BAYART, “De opmars van het discriminatierecht in de arbeidsverhoudingen. Europees discriminatierecht van de tweede generatie en aandachtspunten voor de Belgische wetgever bij de implementatie in de Belgische rechtsorde”, *JTT* 2002, 327.

geval op gericht is gevolgen van ‘onze’ taalkwesties te regelen”.¹²⁰ Dat laatste punt is al behandeld, zodat alleen nog moet worden nagegaan wat dan dat *doel* van de wet juist inhield opdat het in de weg zou staan van interpretaties die zich in het licht van de tekst van de wet en zijn internationale basis sterk opdringen.

§ 3. Overkoepelend doel: *asymmetrie vs. symmetrie*

Wat was het doel van de wetgeving in het verlengde waarvan het Centrum meent onbevoegd te zijn voor communautaire conflicten? Uit de voorbereidingen blijkt, zoals aangestipt werd, dat minister MOUREAUX meende dat de wet alleen bescherming bood aan zwakke minderheden en niet aan meerderheden en/of aan minderheden die niet als kwetsbaar gekwalificeerd (kunnen) worden (cf. *supra*). Het standpunt van de minister dat de wet niet van toepassing was of kon zijn op de gemeenschappen en communautaire kwesties, was ook daarop gebaseerd. De achterliggende assumptie was, kortom, dat de wet strikt “asymmetrisch” opgezet was.

Enigszins simplificerend kan gesteld worden dat in het discriminatierecht een basisonderscheid wordt gemaakt tussen enerzijds symmetrische en asymmetrische *discriminatiegronden* en anderzijds symmetrische en asymmetrische *benaderingen*.¹²¹

Om met de gronden te beginnen: “geslacht” en “levensbeschouwing” zijn voorbeelden van symmetrische gronden, terwijl respectievelijk “vrouw” (of “man”) en “islamitische geloofsovertuiging” daar asymmetrische verschijningsvormen van zijn. Als in een wetgevend instrument de gronden asymmetrisch geformuleerd zijn¹²², dan biedt dat enerzijds bescherming tegen discriminatie van de opgenomen groep en laat het anderzijds (door het ontbreken van bescherming voor de “bevoorrechte” of dominante groep) aanzienlijke ruimte voor gunstmaatregelen die gericht zijn op het aanpakken van de maatschappelijke achterstandspositie van de beschermde groep.¹²³

120. Onder verwijzing naar: *Parl.St.* Kamer BZ 1979, nr. 214/9, 24. Zie overigens J. DE WIT, die aangeeft dat deze visie niet alleen ingaat “tegen de moderne antropologie”, maar z.i. ook “racistisch” zou zijn omdat ze ervan uitgaat dat “alleen groepen uit de derde wereld een ‘etnie’ kunnen zijn en Vlamingen niet” (J. DE WIT, “Het Centrum en de Vlamingen”, *Juristenkrant* 2008, nr. 174, 18).

121. Vgl.: C. BAYART, *Discriminatie tegenover differentiatie. Arbeidsverhoudingen na de discriminatiewet. Arbeidsrecht na de Europese ras- en kaderrichtlijn*, Brussel, De Boeck & Larcier, 2004, 55-56.

122. Het bekendste voorbeeld van instrument waarin de discriminatiegrond asymmetrisch geformuleerd is, is het VN-Vrouwenverdrag (CEDAW), dat uitsluitend bescherming biedt aan vrouwen.

123. In theorie althans en “binnen” dat asymmetrisch geformuleerde instrument. In de praktijk is dergelijke ruimte eigenlijk, ook bij een asymmetrische formulering, veelal beperkt door algemene (grondwettelijke en internationaalrechtelijke) discriminatieverboden van symmetrische aard.

Bij symmetrisch geformuleerde instrumenten kan verder dus de *benadering* nog symmetrisch of asymmetrisch zijn. Bij een symmetrische benadering is het irrelevant ten aanzien van wie een onderscheid wordt gemaakt, bij asymmetrische benaderingen speelt dat wel mee. Meer bepaald wordt bij (hedendaagse) asymmetrische benaderingen veelal het onderscheid ten aanzien van leden van niet-achtergestelde groepen minder strikt getoetst, dan wanneer een onderscheid gemaakt wordt ten opzichte van een lid van een groep die zich in een maatschappelijk precaire situatie of achterstandspositie bevindt.¹²⁴

Het standpunt van de ontoepasbaarheid van de wet op communautaire conflicten is met andere woorden gebaseerd op een lezing van de wet waarin de gronden weliswaar symmetrisch geformuleerd zijn, maar waarbij de toepassing ervan enkel asymmetrisch zou kunnen zijn. Dat is een optie die alvast theoretisch niet direct mogelijk lijkt: bij symmetrisch geformuleerde gronden, kan een beroep op de wetgeving door meerderheidsgroepen niet worden uitgesloten.¹²⁵

In dit concrete geval houden bovendien zowel de Europese Rasrichtlijn¹²⁶ als het IVUR – de instrumenten waarvan de Antiracismewet omzetting vormt – overwegend symmetrische benaderingen in, aangevuld met enkele asymmetrische elementen.¹²⁷ Dat impliceert dat een toepassing van de wet, gebaseerd op de interpretatie waarin communautaire conflicten volledig uitgesloten zijn van de toepassing van de Antiracismewet, in beginsel in strijd is met de verplichtingen

→ Sommige auteurs betwisten zelfs dat asymmetrische bepalingen of instrumenten aangeduid kunnen worden als (non)discriminatierecht. Zo verkiest HINTERSTEINER daarvoor de term “*Schlechterstellungsverbot*” (M. HINTERSTEINER, *Binnenmarkt und Diskriminierungsverbot: unter besonderer Berücksichtigung der Situation nicht-staatlicher Handlungseinheiten*, Berlijn, Duncker und Humblot, 1999, 22).

124. Hoewel logisch gezien ook de striktere bescherming van de maatschappelijk dominante of bevoorrechte groep aangemerkt kan worden als een asymmetrische benadering. Een dergelijke toepassing van bepalingen die betrekking hadden op opruiing tot “rassenhaat” e.d.m. was bijvoorbeeld niet ongebruikelijk onder bepaalde westerse koloniale regimes, waarbij destijds zelden tot nooit blanken veroordeeld werden, maar wel de autochtone bevolking van het gekoloniseerde land. Zie o.m.: D.E. KIRKBY en C. COLEBORNE (eds.), *Law, History, Colonialism: The Reach of Empire*, Manchester, Manchester University Press, 2001.

125. Dat is alleen mogelijk bij instrumenten waarin de gronden asymmetrisch geformuleerd zijn. Een implementatie (louter) door middel van een asymmetrisch geformuleerde wetgeving zou echter *a fortiori* in strijd zijn met de betrokken internationale regelgeving (cf. *infra*). Zie voor een voorstel van een *gecombineerd* systeem van asymmetrische én symmetrische instrumenten: R. HOLTMAAT, “Stop de inflatie van het discriminatiebegrip”, *NJB* 2003, nr. 25, 1266-1276. Voor reacties, zie: J. GERARDS, “Een pleidooi tegen het gebruik van het discriminatiebegrip in de gelijke behandelingswetgeving”, *NJB* 2003, nr. 43, 2250-2252; J. VRIELINK, “Discriminatie: van inflatie naar complicatie?”, *NJB* 2003, nr. 43, 2252-2254.

126. Dit geldt trouwens in het algemeen voor het Europees discriminatierecht. Zie: C. TOBLER, *Indirect Discrimination: A Case Study Into the Development of the Legal Concept of Indirect Discrimination Under EC Law*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 54.

127. Een asymmetrisch element is bijv. de mogelijkheid van positieve actie in zowel het IVUR als de rasrichtlijn (zie resp. art. 1 lid 4 IVUR en art. 5 rasrichtlijn). In een strikt symmetrische benadering wordt onderscheid dat erop gericht is om groepen met een achterstandspositie in bepaalde contexten (zoals op de arbeidsmarkt) te bevoordelen op exact dezelfde manier benaderd als een onderscheid dat deze groepen benadeelt.

die voortvloeien uit de betrokken teksten. Het CGKR kan zich dus niet langer onbevoegd verklaren in dergelijke zaken.¹²⁸

Dat betekent tegelijk niet dat het Centrum in deze zaken ook altijd *moet* optreden of dat meer in het algemeen de symmetrische formulering van de Antiracismewet geen enkele ruimte laat voor een zekere asymmetrische benadering én handhaving. Er zijn zelfs goede redenen om daar juist voor te pleiten.¹²⁹ Discriminatiewetgeving werd in de horizontale verhoudingen van burgers onderling niet ingevoerd om dezelfde rol te spelen als in de relatie tussen overheid en burger. Voor de overheid is iedereen formeel gelijk. In de samenleving is daarentegen van gelijkheid geen sprake en het is ook niet de bedoeling van (horizontale) discriminatiewetgeving om in die context absolute gelijkheid voor te schrijven of te bevorderen.¹³⁰ Een doel van het discriminatierecht is wel om bepaalde vormen van systematische maatschappelijke ongelijkheid en uitsluiting tegen te gaan en om daar bescherming tegen te bieden. Mede door vigerende machtsrelaties is discriminatie een verschijnsel waarvan sommige groepen meer (structureel) last hebben dan andere en hedendaagse discriminatiewetgeving is deels met het oog daarop geconcipieerd.¹³¹ Het negeren van dit gegeven bij de toepassing van symmetrisch opgezette wetgeving door ook in horizontale relaties vast te houden aan strikt formele gelijkheid gaat voorbij aan die maatschappelijke realiteit.¹³² MOUREAUX had destijds dus op zich een punt. Alleen ging zijn conclusie dat de Antiracismewet daarom in het geheel geen toepassing kon vinden in relatie tot bepaalde groepen enkele stappen te ver: een andere doelstelling van symmetrisch opgezette discriminatiewetgeving is namelijk gelegen in

128. Hiermee is niet gezegd dat het CGKR in het algemeen zelf ook de interpretatie aanhangt dat de Antiracismewet, of de discriminatiewetgeving in het algemeen, uitsluitend asymmetrisch kan worden toegepast. Uit enkele cases waarin het is opgetreden, blijkt dat dat niet het geval is. In publicaties neemt het Centrum zelfs het standpunt in dat het noch *tussen* de verschillende discriminatiegronden, noch *binnen* die gronden enig onderscheid maakt. Wat dat laatste betreft geeft de instelling specifiek inzake racisme en de vraag of ze ook optreedt bij zogezegd “omgekeerd racisme”, bijv. aan dat er “voor het Centrum geen hiërarchie en geen rangorde [bestaat] in racisme” en dat het de wet zuiver symmetrisch toepast: “Voor het Centrum is er maar één vorm van racisme, deze die in België strafbaar wordt gesteld op basis van de Antiracismewet van 30 juli 1981” (zie resp.: CGKR, “Wat is omgekeerd racisme?”, *FAQ?*, www.diversiteit.be; CGKR, *Jaarverslag 2006*, CGKR, Brussel, 2007, 49). Afgaande op de rechtspraak die er gekomen is op aangeven van de instelling lijkt er echter toch sprake van een overwegend asymmetrische handhaving (voor een overzicht, zie: D. DE PRINS, S. SOTTIAUX en J. VRIELINK, *Handboek discriminatierecht*, Mechelen, Kluwer, 2005, 291-572).

129. Zie bijv. voor een pleidooi voor een zekere asymmetrische lezing van het Europees discriminatierecht: D. SCHIEK, “A New Framework of Equal Treatment of Persons in EC Law”, *ELJ* 2002, nr. 8, 307-308.

130. Vgl.: C.W. MARIS, “Gelijkheid en recht filosofisch beschouwd”, in C.W. MARIS (ed.), *Gelijkheid en recht*, Zwolle, Van Loghum Slaterus / W.E.J. Tjeenk Willink, 1988, 52.

131. R. HOLTMAAT, “Stop de inflatie van het discriminatiebegrip”, *NJB* 2003, nr. 25, 1266-1276.

132. Met risico's van contraproductieve effecten, zie hierover: T. LOENEN, “Indirect Discrimination: Oscillating Between Containment and Revolution”, in T. LOENEN en P.R. RODRIGUES (eds.), *Non-discrimination Law: Comparative Perspectives*, Leiden, Martinus Nijhoff, 1999, 205-206.

de bescherming van het respect en de waardigheid die elke persoon toekomt, als individu, ongeacht tot welke groep hij of zij behoort.¹³³

Handhaving van dergelijke wetgeving is daarmee een kwestie van het integreren van deze beide perspectieven en het bewaren van een zekere balans tussen groepsgerelateerde en individualistische doelstellingen.¹³⁴ Concreet zal het bij het opmaken van die balans zo zijn dat “communautaire meldingen”, voor zover ze al juridisch laakbaar (kunnen) zijn¹³⁵, zeker niet steeds tot de meest prioritaire zaken behoren. Te meer daar nogal wat van dergelijke meldingen sterk (partij)-politiek ingezet en gebruikt lijken te worden.¹³⁶

AFDELING IV. VAN DE “VERTALING” VAN RACISME, NAAR DE “RACIALISERING” VAN TAAL?

Tot slot komen we terug bij “taal”: het voorgaande heeft ook implicaties voor taalonderscheid en taalconflicten in het algemeen. Als de intern-Belgische gemeenschappen onder de gronden van de Antiracismewet vallen, dan betekent dat immers dat *elk* direct onderscheid op grond van taal in beginsel gezien kan worden als een indirect onderscheid op basis van die wet.¹³⁷ Dat doet de vraag rijzen hoe deze alternatieve weg voor het CGKR om onrechtstreeks op te (kunnen) treden in alle taalkwesties via zijn bevoegdheid voor indirecte rassendiscriminatie¹³⁸, zich verhoudt tot de algemene onbevoegdheid die de wetgever het Centrum inzake “taal” oplegde.

133. M. GIJZEN, *Selected Issues in Equal Treatment Law: A Multi-layered Comparison of European English and Dutch Law*, Maastricht, Intersentia, 2006, 63. De benadering van de (horizontale) discriminatiewetgeving door het Belgische Grondwettelijk Hof lijkt bovendien niet al teveel ruimte te laten voor asymmetrische benaderingen, zie m.n.: GwH 12 februari 2009, nr. 17/2009, B.8-12.

134. D. SCHIEK, L. WADDINGTON en M. BELL (eds.), *Cases, Materials and Texts On National, Supranational and International Non-discrimination Law*, Oxford, Hart, 2007, 31.

135. Bij veel zaken in verband met “discriminerende” expressies zal dat sowieso niet (meer) het geval zijn, in het licht van de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof ter zake (m.n.: Arbitragehof 6 oktober 2004, nr. 157/2004; GwH 12 februari 2009, nr. 17/2009). Het feit dat de gemeenschappen onder de discriminatiegronden van de Antiracismewet kunnen worden gebracht, impliceert bijv. geenszins dat spreekkoren zoals het reeds aangehaalde “les Wallons sont des pédophiles” (cf. *supra*) of het soms door Franstalige supporters gebezigde “Je préfère être un singe qu’un Flamand” strafbaar zijn op basis van de wet: dat is (vrijwel) uitgesloten o.m. vanwege het vereiste bijzonder opzet in combinatie met de specifieke context (die getypeerd wordt door competitiedrift en wederzijdse provocaties).

136. Zie hierover o.m.: H. CANNIE, “Waarom De Wever maar beter niet met discriminatie schermt”, *De Morgen*, 8 juli 2008, 99; T. NAEGELS, “Francofiel, pedofiel, randdebiel”, *De Standaard*, 28 februari 2009, 42.

137. C. BAYART, *Discriminatie tegenover differentiatie. Arbeidsverhoudingen na de discriminatiewet. Arbeidsrecht na de Europese ras- en kaderrichtlijn*, Brussel, De Boeck & Larcier, 2004, 380-381.

138. Waarbij voor de bevoegdheid voor strafrechtelijk optreden uiteraard wel geldt dat het – zoals steeds – moet gaan om opzettelijke indirecte discriminatie op grond van etniciteit, waarbij men dus bewust beoogt om de groep te treffen ten aanzien waarvan een taalmaatregel (of uiting) indirect onderscheidend werkt (GwH 12 februari 2009, nr. 17/2009, B.51.6). Zie hierover reeds: D. VANHEULE, “De Antidiscriminatiewet en de Antiracismewet”,

Om een analogie te maken met “geslacht”, waarvoor het CGKR eveneens onbevoegd is en waarvoor het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen (IGVM) opgericht werd¹³⁹; ook bepaalde directe geslachtsonderscheiden kunnen een indirecte weerslag hebben op gronden waarvoor het CGKR bevoegd is. Zo kan beargumenteerd worden dat elk direct geslachtsonderscheid ook een indirect onderscheid uitmaakt op basis van “vermogen”¹⁴⁰ en “fysieke” of “genetische kenmerken”.¹⁴¹ Het lijkt echter niet direct wenselijk dat het CGKR op basis daarvan zou optreden in zaken die in de eerste plaats een direct onderscheid op basis van geslacht uitmaken. De vraag is of dat anders zit waar het gaat om zaken die een direct taalonderscheid opleveren.

Persoonlijk lijkt het antwoord mij daarop eerder positief te zijn.¹⁴² Het zit inderdaad anders. De bevoegdheid voor indirecte discriminatie op grond van ras en etniciteit is om te beginnen niet alleen toegekend door de Belgische wetgever, zoals dat wel het geval is voor de onbevoegdheid voor taal, maar wordt eveneens opgelegd door de Europese Rasrichtlijn. Artikel 13 van die richtlijn bepaalt dat er een orgaan of organen moeten worden aangewezen “voor de bevordering van gelijke behandeling van alle personen, zonder discriminatie op grond van ras of etnische afstamming”. De lidstaten moeten ervoor zorgen dat die organen onder meer bevoegd zijn om “onafhankelijke bijstand te verlenen aan slachtoffers van discriminatie bij de afwikkeling van hun klachten betreffende discriminatie”.

Minstens voor het toepassingsgebied van de rasrichtlijn is het daarom aangegeven om de bevoegdheid van het CGKR voor indirecte discriminatie op grond van ras en etniciteit voldoende ruim te interpreteren, ook al gaat het in sommige gevallen tegelijk om direct taalonderscheid. Een interpretatie die zulks niet doet, riskeert een schending op te leveren van de richtlijn op het vlak van de vereiste rechtsbescherming. Temeer omdat onderscheid op basis van taal in de praktijk een van de belangrijkste en meest prevalentie vormen van indirect onderscheid op

→ in J. VELAERS en J. VRIELINK (eds.), *Vrijheid en gelijkheid. De horizontale werking van het gelijkheidsbeginsel en de nieuwe antidiscriminatiewet*, Antwerpen, Maklu, 2003, 401-402.

139. Bij wet 16 december 2002 (*BS* 31 december 2002).

140. Denk o.m. aan de loonkloof, horizontale en verticale segregatie, leefloon, precariteit, etc. *Grosso modo* nemen vrouwen ook minder deel aan de arbeidsmarkt dan mannen en als ze het doen, is het in slechter betaalde sectoren en werken ze vaker deeltijds. Armoede is eveneens sterk “vrouwelijk”, wat o.a. blijkt uit cijfers over werkloosheid en de werkloosheidsval. De pensioencijfers laten eenzelfde patroon zien: door “onvoldedige” (d.w.z. deeltijdse en vaker onderbroken) loopbanen hebben vrouwen vaak een stuk minder pensioen. Zie voor België o.m.: IGVM, *De loonkloof tussen vrouwen en mannen in België. Rapport 2008*, Brussel, IGVM, 2008; RoSa, “Hoe vrouwelijk is armoede in België en Vlaanderen?”, *RoSa Factsheet* 2004, nr. 33.

141. Verder verlopen ook nogal wat ziektes via een “geslachtelijk” patroon, zodat onderscheid op basis van geslacht ook vaak een indirect onderscheid op basis van “gezondheidstoestand” uitmaakt. Zeker als die grond gekruist wordt met andere criteria waarvoor het CGKR bevoegd is, zoals opnieuw “vermogen”.

142. Zie hierover ook (en in dezelfde zin) de bijdrage van S. SOTTIAUX elders in deze bundel.

basis van ras en etniciteit is, zeker op de arbeidsmarkt.¹⁴³ Het zou dan ook erg problematisch zijn als er geen adequate rechtsbescherming tegen zou zijn, of liever: dat die formele bescherming niet gehandhaafd wordt.

Daar kan tegen ingebracht worden dat die handhaving dan maar moet gebeuren door een ander orgaan, meer bepaald door hetgeen de Koning overeenkomstig artikel 29 § 2 Antidiscriminatiewet nog moet aanwijzen voor “taal” (*supra* afdeling III § 1.A). Niets weerhoudt de Koning ervan om een dergelijk orgaan aan te wijzen, maar het lijkt dan alsnog niet aangewezen dat dit de bevoegdheid van het CGKR zou uitsluiten. Ten eerste omdat men in de tussenliggende periode – tot de aanwijzing plaatsvindt¹⁴⁴ – de Rasrichtlijn zou (blijven) schenden. Bovendien, en dat is belangrijker, wordt indirect onderscheid op basis van ras en etniciteit, als mogelijke verschijningsvorm van rassendiscriminatie, in beginsel strikter getoetst dan een direct taalonderscheid.¹⁴⁵ De eventuele bevoegdheid van een andere instelling zuiver voor die laatste grond zou daarmee paradoxaal genoeg opnieuw resulteren in een lagere rechtsbescherming voor deze vormen van indirect onderscheid op grond van ras en etniciteit die ook een direct taalonderscheid opleveren.¹⁴⁶

Een en ander neemt niet weg dat het, correctheidshalve en voor een optimale rechtsbescherming, de beste oplossing lijkt om het CGKR alsnog uitdrukkelijk en rechtstreeks bevoegd te maken voor de grond taal. Temeer omdat een (verdere) versplintering van bevoegdheden onwenselijk lijkt. Juist in het licht van de sterke overlap van en wisselwerking tussen de diverse discriminatiegronden, de zogenaamde “intersectionaliteit” van discriminatie¹⁴⁷, lijkt het aangegeven om de bevoegdheden ter zake juist te integreren en combineren.¹⁴⁸ Dit is

143. Zie daarover o.m.: C. ROBERTS, E. DAVIES en T.C. JUPP (eds.), *Language and Discrimination: A Study of Communication in Multi-ethnic Workplaces*, Longman, 1992; B. DE WITTE, “The Protection of Linguistic Diversity Through the Provisions”, in X. ARZOZ (ed.), *Respecting Linguistic Diversity in the European Union*, Amsterdam, John Benjamins Publishing, 2007, 175-190; I.P. ASSCHER-VONK en W.C. MONSTER, *Gelijke behandeling bij de arbeid*, Deventer, Kluwer, 2002, 152-153.

144. Daar kan men eventueel aan toevoegen dat het uitblijven van de aanwijzing van een instelling specifiek voor taaldiscriminatie wellicht betekent dat er nooit een KB ter zake zal komen; een niet ongebruikelijke praktijk waar het gaat om politiek gevoelige zaken. Interessant was in dat opzicht overigens het feit dat de Belgische staat werd veroordeeld voor foutieve nalatigheid wegens het uitblijven (gedurende een periode van 4 jaar) van de uitvoeringsbesluiten voor de zogenaamde “praktijktest” uit de Antidiscriminatiewet van 2003: Rb. Brussel 18 september 2007, www.progresslaw.net. Zie hierover: M. VAN DEN BROECK en J. BUELENS, “Overheid veroordeeld voor niet invoeren praktijktest”, *Juristenkrant* 2007, nr. 156, 6-7.

145. Zie hierover de bijdrage van S. SOTTIAUX elders in deze bundel.

146. De nog aan te wijzen instelling zal immers enkel kunnen optreden op basis van “taal”, en niet (ook) op grond van de rasgerelateerde criteria.

147. Zie hierover o.m.: DOOR R. DELGADO en J. STEFANCIC (eds.), *Critical Race Theory: The Cutting Edge*, Philadelphia, Temple University Press, 2000 (m.n. deel IV over “Race, Sex, Class and Their Intersections”, 249-288); K.W. CRENSHAW, “Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory, and Antiracist Politics”, *UCLF* 1989, 139-167.

148. Vgl.: P. POPELIER en J. VRIELINK, “Verleden, heden en toekomst van de vrouw in de Belgische politiek. Over ontwikkelingen in democratie, pariteit en gelijke behandeling in België”, *Nemesis* 2003, nr. 5/6, 153-164.

ook de ontwikkeling in landen die kunnen bogen op meer ervaring met (juridische) discriminatiebestrijding, zoals Nederland¹⁴⁹ en het Verenigd Koninkrijk.¹⁵⁰ Van een versnippering dreigen de zwakste groepen, die zich vaak op de snijpunten bevinden van verschillende gronden, het slachtoffer te worden: iets wat juist de *ratio* van horizontale discriminatiewetgeving ondergraaft.

149. In Nederland werd bij de oprichting van de Commissie Gelijke Behandeling (ter gelegenheid van de totstandkoming van de Algemene Wet Gelijke Behandeling, in 1994) besloten om de reeds bestaande “Commissie gelijke behandeling van mannen en vrouwen bij de arbeid” te integreren in de nieuwe, algemene commissie, omdat het onwenselijk en ondoelmatig werd geacht om beide naast elkaar te laten bestaan.

150. Op 1 oktober 2007 gingen de verschillende Britse gelijke behandelingscommissies op in de nieuwe Equality and Human Rights Commission. Zie: www.equalityhumanrights.